Økologi Danmark

Vækst og udvikling i hele Danmark

Anbefalinger fra Det økologiske erhvervsteam

April 2017

Indhold

Forord fra formanden ... 3

Det økologiske erhvervsteam ... 5
Erhvervsteamets medlemmer ... 6

Danmark som førende økologination ... 7
Erhvervsteamets vision ... 8

1. Øget salg og markedsudvikling ... 9
   - # Anbefaling 1 Den danske guldmedalje skal forsvares ... 10
   - # Anbefaling 2 Eksportindsatsen skal styrkes ... 11
   - # Anbefaling 3 Det økologiske vækstpotentiale hos de private spisesteder skal indfries ... 13
   - # Anbefaling 4 Produktudviklingen og det økologiske vækstlag skal styrkes ... 15

2. På forkant med udviklingen ... 17
   - # Anbefaling 5 Økologien skal bidrage til at reducere klimabelastningen ... 17
   - # Anbefaling 6 Økologien skal sikre mere natur ... 18
   - # Anbefaling 7 Bæredygtighedsmålinger skal give flere samfundsgoder ... 19
   - # Anbefaling 8 Den erhvervsrettede økologiske forskningsindsats skal styrkes ... 20
   - # Anbefaling 9 Danmark skal arbejde for en grøn og visionær økologipolitik i EU ... 21

3. Økologien som eksperimentarium for udvikling af den cirkulære bioøkonomi ... 23
   - # Anbefaling 10 Økologerne skal have bedre muligheder for at anvende organisk affald samt bi- og restprodukter ... 24
   - # Anbefaling 11 Økologerne skal have mulighed for at anvende næringsstoffer fra behandlet husspildevand ... 26
   - # Anbefaling 12 Indsatsen for at etablere økologiske biogasanlæg skal understøttes ... 27
   - # Anbefaling 13 Økologien skal være testlaboratorium for udvikling af bioraffinering og nye proteintyper ... 28

4. Mere enkle og fleksible regler og tilskud ... 29
   - # Anbefaling 14 Den Økologisk Arealtilskudsordning skal være mere fleksibel ... 29
   - # Anbefaling 15 Økologien skal reguleres med udgangspunkt i de økologiske principper ... 30
   - # Anbefaling 16 Økologi skal være et virkemiddel i følsomme områder ... 32
   - # Anbefaling 17 Det skal være lettere at få og administrere spisemærket ... 32
   - # Anbefaling 18 Det skal være lettere at sælge friskbagt brød og kødudskæringer økologisk ... 33

5. Dygtige økologer, der tjener penge og samarbejder på nye måder ... 35
   - # Anbefaling 19 Økologiens finansieringsmuligheder skal styrkes ... 35
   - # Anbefaling 20 Økologien skal have flere unge landmænd ... 36
   - # Anbefaling 21 Landbrugs- og fødevareuddannelsernes økologiske kompetence skal styrkes ... 38
   - # Anbefaling 22 Øget efteruddannelse og kompetenceudvikling ... 40

6. Økologi som fundament for vækst og udvikling i Danmark ... 41
   - # Anbefaling 23 Økologien skal trække flere turister til landdistrikterne ... 41
   - # Anbefaling 24 Økologi skal være en driver for regional og lokal erhvervsudvikling ... 43
   - # Anbefaling 25 Danmark skal være kendt som verdens økologination ... 44

Fakta for økologien ... 46

Forord fra formanden

Det økologiske erhvervsteam ønsker med denne rapport at fremtidssikre det økologiske erhverv. Det har vi gjort ved at komme med vores forslag til, hvordan vi styrker en markedsdrevet økologisk sektor, og hvordan vi skaber rum til at udvikle den danske økologiske produktion og gøre det lettere at drive økologisk forretning i Danmark.

Henrik Biilmann,
formand for Det økologiske erhvervsteam

Som det fremgår af teamets vision for dette arbejde, mener vi, at det er vigtigt, at vi som samlet erhverv – sammen med de offentlige myndigheder – arbejder på at fastholde den førende position Danmark har haft i snart mange år, når det kommer til det økologiske forbrug af fødevarer. Det er vigtigt for økologien i Danmark i sig selv, men også af særdeles stor betydning for eksporten af økologiske produkter. Vores stærke hjemmebane giver os opmærksomhed og troværdighed på eksportmarkederne. Det er i denne sammenhæng vigtigt, at vi ikke hviler på laurbærrene, men at vi fortsætter med at udvikle primærsektoren, produkterne og salgskanalerne. Evner vi ikke at fortsætte den udvikling, som har været drevet i mere end 25 år, er der andre lande, som står på spring for at overtage den førerposition, som vi i dag betragter som vores. Samtidig er det vigtigt, at der er en vis balance i udviklingen af den økologiske sektor, således at alle led i kæden kan følge med. En balanceret økologisk vækst er til gavn for hele sektoren.

Visionen skal nås gennem forskellige tiltag, der skal styrke sektorens markedsparathed, og ved at styrke økologiens differentiering på parametre som klima, natur og cirkulær bioøkonomi. Parametre, der alle har sit udgangspunkt i økologiens fire grundprincipper om øget sundhed, bæredygtige økosystemer, lige adgang til samfundsgoder som miljø og natur samt forsigtighed og hensyntagen til kommende generationer[1]. Vi anbefaler også en mere enkel og fleksibel regulering, der tager udgangspunkt i økologiens rammer og krav, og som giver sektoren mulighed for at reagere på forbrugernes skiftende behov. Endelig ønsker vi med vores anbefalinger at skabe vækst og nye veje for landbruget.

Hvis dansk økologi fortsat skal bevare sin førerposition er det nødvendigt, at der foretages investeringer i ny viden og innovation. Derfor anbefaler Det økologiske erhvervsteam, hvis der findes yderligere midler til økologi, at staten prioriterer en styrket økologisk indsats for innovation og markedsudvikling frem for en forhøjelse af den direkte støtte til den enkelte økologiske landmand. Konkret foreslår erhvervsteamet en styrket økologisk forskningsindsats og understøttelse af rådgivning, der skal styrke produktudviklingen i mindre fødevarevirksomheder og det økologiske sortiment. Endelig foreslår teamet en udvidelse af omlægningstjekket for landmænd i regi af Fonden for Økologisk Landbrug (FØL) til også at omfatte fødevarevirksomheder og private spisesteder.

En af styrkerne ved den økologiske sektor i Danmark er, at aktørerne er gode til at samarbejde på tværs af værdikæden. Det skaber værdi for forbrugerne, fordi det gør det lettere at give slutproduktet en god historie, og fordi varerne er produceret med respekt for værditilvæksten i alle led i fødevarekæden. Derfor har det også været en styrke, at erhvervsteamet har været bredt sammensat af repræsentanter fra alle grene af erhvervet. Jeg håber, at erhvervsteamets anbefalinger vil bidrage til at styrke denne tværfaglighed i videreudviklingen af økologien.

[1] IFOAM, Verdensorganisationen for økologisk jordbrug, har defineret økologien ud fra fire etiske principper, der giver en vision for at forbedre alt jordbrug i en global sammenhæng. https://www.ifoam.bio/sites/default/files/poa_danish_web.pdf

Afslutningsvist vil jeg gerne sige en stor tak til hele teamet for det store engagement på teammøderne og ikke mindst i de mellemliggende faser. Det har sikret, at vi i min optik er kommet godt rundt om de forskellige aspekter af økologien. Derudover særlig tak til det sekretariat, teamet har haft stillet til rådighed. Der er blevet grebet mange bolde og håndteret mange spørgsmål fra teamets side – alt sammen meget professionelt, og alle i sekretariatet har en meget stor aktie i det færdige resultat.

Jeg håber, at anbefalingerne vil danne grundlag for en konstruktiv proces, hvor økologierhvervet og Miljø- og Fødevareministeriet i fællesskab skal arbejde for at styrke den økologiske sektor i Danmark.

Det økologiske erhvervsteam

Det økologiske erhvervsteam er nedsat på baggrund af aftale om Fødevare- og landbrugspakken af 22. december 2015 og indgår desuden som en del af regeringsgrundlaget "For et friere, rigere og mere trygt Danmark" fra november 2016. Teamets hovedopgave er at udarbejde konkrete visioner og anbefalinger til initiativer, der kan styrke en konkurrencedygtig og markedsdrevet økologisk sektor inden for rammerne af de økologiske principper.

I kommissoriet af 12. maj 2016 står der desuden angivet, at Det økologiske erhvervsteam skal give anbefalinger til, hvordan det samlede økologierhverv og det offentlige i fællesskab kan være med til at udvikle økologien, så det sikres, at primærsektoren får de bedste betingelser for, at økologien kan leve op til den store efterspørgsel, og at økologierhvervet udnytter det stærke danske økologibrand til at skabe øget vækst og beskæftigelse.

Ud fra en vision om, at Danmark skal have en konkurrencedygtig og markedsdrevet økologisektor i verdensklasse, der kan bidrage til at udvikle den samlede økologiske sektor og skabe øget vækst og beskæftigelse i hele Danmark, skal erhvervsteamet arbejde med følgende tre fokusområder:

1. **Udvikling af primærsektoren,** herunder øget råvaregrundlag, finansiering samt nye samarbejds- og ejerformer.
2. **Økologisk salg og markedsudvikling**, herunder national afsætning, eksport og nye markeder.
3. **Videreudvikling af økologien og kompetenceudvikling**, herunder fremtidens forbrugerkrav, økologi som erhvervsstrategi, forskning og uddannelse.

Ovenstående tre fokusområder danner således rammen for arbejdet i Det økologiske erhvervsteam. Udgangspunktet for arbejdet er desuden, at anbefalingerne både skal være rettet mod erhvervet og komme med forslag til ny politikudvikling, og at de som udgangspunkt ikke må kræve *ny* offentlig finansiering.

Der har i perioden juni 2016 til marts 2017 været afholdt seks møder for hele teamet. Derudover har medlemmerne af erhvervsteamet været opdelt i tre undergrupper, der i overvejende grad har været overlappende med de tre fokusområder, der er skitseret i kommissoriet. Undergrupperne har holdt en række møder, hvor de med assistance fra sekretariatet har udarbejdet forslag til konkrete anbefalinger inden for hvert sit fokusområde, som efterfølgende har været drøftet i hele teamet.

Erhvervsteamets medlemmer

Erhvervsteamet består af ressourcepersoner med særlig ekspertise inden for økologisektoren og er sammensat af virksomheds- og organisationsrepræsentanter fra alle dele af økologisektoren.

Udover Henrik Biilmann, direktør for Friland A/S, der er formand for teamet, består Det økologiske erhvervsteam af følgende 15 medlemmer:

- Bent Graakjær, ejer af Westergaards Hotel og formand for Regional Madkultur Vestjylland
- Brian Tholstrup Nybo, administrerende direktør i Aurion A/S
- Claus Juel Jensen, tidligere administrerende direktør i Netto
- Jørgen Nicolai Nielsen, CEO i Northern Greens
- Jytte Tandrup, underdirektør i De Samvirkende Købmænd
- Kirsten Lund Jensen, økologichef i Landbrug & Fødevarer
- Laurent Ponty, kategoridirektør i Arla Danmark
- Merete Holst, administrerende direktør i Meyers Contract Catering
- Poul Erik Jørgensen, landbrugsdirektør i Nykredit
- Paul Holmbeck, direktør i Økologisk Landsforening
- Poul Pedersen, direktør i Thise A/S
- Simon Clemens, kok og brødmand i Brød & Co
- Svend Brodersen, ejer af Gram Slot
- Thomas Roland, CSR-chef i COOP
- Vivi Kjersgaard, produktchef i Hørkram Foodservice A/S

Danmark som førende økologination

Danmark har en lang tradition for økologi, og danske forbrugere er verdensmestre i økologisk forbrug. Men det er ikke kun i Danmark, at forbrugerne har taget økologien til sig. Økologi efterspørges også i stigende grad i resten af verden. Her er Danmark særlig kendt for sin økologiske førerposition, effektive økologipolitik, branchesamarbejde om markedsudvikling, et stærkt samarbejde mellem erhvervet og myndighederne, en statslig økologikontrol og en høj grad af forbrugertillid til det røde Ø-mærke. Alle disse elementer er med til at give Danmark et stærkt økologisk brand, og det er et godt afsæt for den danske økologieksport.

Dansk økologis succes skyldes blandt andet, at sektoren løbende har udviklet sig og leveret på forbrugernes forventninger til samfundsgoder som miljø og dyrevelfærd. Som konsekvens heraf har økologien udviklet sig til at handle om mere og andet end mad og jordbrug. Det handler også om at fortælle forbrugerne den "gode historie", samtidig med at det giver muligheder for at udvikle nye veje for landbruget. Økologien har derfor et godt udgangspunkt for at tænke klima, cirkulær bioøkonomi, alternative finansieringsformer og naturpleje ind som værktøjer til at videreudvikle økologien. Endelig har driftsformen nogle egenskaber, der kan bidrage til at binde producenterne og forbrugerne tættere sammen for derigennem at skabe øget vækst og beskæftigelse i landdistrikterne.

At prisen for økologiske fødevarer ligger på et niveau, hvor mange har råd til at være med, er også en af årsagerne til økologiens succes. Økologerne er blevet bedre til at tjene penge og optimere deres produktion, men landbrugssektoren, herunder også det økologiske landbrug, har fortsat for lav indtjening i forhold til andre brancher. I 2016 var der en "omlægningsbølge", hvor der samlet blev ansøgt om at omlægge ca. 40.000 ha til økologisk jordbrug. Til sammenligning kan det nævnes, at det økologiske areal var 216.794 ha pr. 31. maj 2016. Det vil formentlig skabe øget konkurrence i sektoren, og den råvaremangel, der har været de sidste par år, vil blive mindre. Samtidig vil andelen af importerede økologiske varer, der i 2015 var 21 procent større end den danske eksport af økologiske varer, formentlig også falde. Det er positivt, men det forudsætter også, at sektoren generelt set bliver bedre til at investere i og optimere produktionen. Økologi skal også være en "god forretning" i fremtiden.

Den danske position som førende økologination er et stærkt udgangspunkt for at øge salget af dansk økologi. Både i Danmark og på eksportmarkederne. Men konkurrencen er hård. Både i forhold til dagsordener som klima og dyrevelfærd og på eksportmarkederne. Der er derfor behov for at udvikle økologien på udvalgte områder med særlig betydning for økologiens troværdighed, så sektoren kan bevare sin markedsposition. Derfor lægges der op til, at det økologiske landbrug skal levere et større bidrag til klima og natur, fordi vi tror på, at det kan styrke sektorens konkurrence- og indtjeningsevne på den lange bane. Eksporten er også vigtig for at styrke sektorens robusthed. En stærk eksport er et vigtigt redskab til at undgå store udsving i produktion og afsætning, fordi markedet bliver større. En styrket eksportindsats er derfor en meget vigtig brik i forhold til at styrke en markedsdrevet økologisektor.

Erhvervsteamets vision

På baggrund af ovenstående er erhvervsteamets vision følgende:

Det er erhvervsteamets **vision**, at Danmarks position som en af de førende økologinationer i verden skal fastholdes og udbygges. Erhvervsteamets ambition er følgende:

- Danmark bevarer sin position som "verdensmester i økologi" via verdens største økologiske markedsandel af fødevarer i detailleddet og foodservicesektoren. En andel, der fordobles frem til 2025.
- Danmarks eksport af økologiske varer overstiger markant importen af økologiske varer.
- Danmarks økologiske produktion udvikles løbende til gavn for klima, miljø, biodiversitet, dyrevelfærd og forbrugertillid til økologi.

Erhvervsteamets anbefalinger

Det økologiske erhvervsteam har udarbejdet 25 anbefalinger, der tilsammen skal bidrage til at styrke en markedsdrevet udvikling af den økologiske sektor i Danmark. Anbefalingerne retter sig mod den økologiske fødevareproduktion, men nogle af anbefalingerne og de beskrevne udfordringer vil også være gældende for den konventionelle fødevareproduktion.

Anbefalingerne fordeler sig inden for følgende seks fokusområder:

1. Øget salg og markedsudvikling
2. På forkant med udviklingen
3. Økologien som eksperimentarium for udvikling af den cirkulære bioøkonomi
4. Mere enkle regler og tilskud
5. Dygtige økologer, der tjener penge og samarbejder på nye måder
6. Økologi som fundament for vækst og udvikling i Danmark

1. Øget salg og markedsudvikling

Danskerne køber mere økologi end nogensinde før. I 2015 blev der omsat for 7 mia. kr. økologiske fødevarer i detailhandelen – 8,4 procent af det samlede salg. Det er verdens højeste andel foran Schweiz og Luxembourg med henholdsvis 7,7 og 7,5 procent[2]. Økologien er også på fremmarch i de danske professionelle køkkener. I 2015 omsatte foodservicesektoren for 1,7 mia. kr. økologiske fødevarer – 7,6 pct. af det samlede salg – og den økologiske omsætning i sektoren er steget med imponerende 80 procent fra 918 mio. kr. siden 2013.

Det går også godt på eksportmarkederne. I 2015 blev der eksporteret økologiske varer for ca. 2 mia. kr. En stigning på 15 procent i forhold til 2014. Det er fortsat en beskeden andel af den samlede eksport, hvor den økologiske eksport udgjorde 1,7 procent i 2015. Det er dog tiende år i træk, at den danske økologieksport sætter rekord, og den stigende efterspørgsel efter økologi ser ud til at være en global trend.

Fundamentet for den positive markedsudvikling kan i høj grad tilskrives en stærk forbrugertillid til Ø-mærket, den statslige økologikontrol, innovative økologer, et tæt samarbejde mellem økologi-erhvervet og myndighederne omkring udvikling af økologisektoren, samt at økologi er blevet et konkurrenceparameter for dagligvarehandlen. I 2016 fik Fødevarestyrelsen gennemført en undersøgelse, der viste, at alle forbrugerne kendte Ø-mærket. En brandværdi, som mange marketingsfolk ville være misundelige over.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der allerede i dag gøres mange af de rigtige ting for at understøtte det økologiske salg, men at der er behov for at opjustere indsatsen på enkelte områder, hvis den danske førerposition indenfor økologi skal udbygges og styrkes. Samtidig er det teamets vurdering, at Ø-mærket har været et centralt redskab til at synliggøre og skabe tillid omkring økologien. Det er vigtigt, at økologierhvervet og myndighederne, som ejer af Ø-mærket, værner om dette enestående brand.

[2] FiBL og IFOAM- "The world of organic agriculture statistics and emerging trends 2017".

Anbefaling 1
Den danske guldmedalje skal forsvares

Danmark er i dag verdensmester i økologisk forbrug i detailhandlen. Forbrugernes stigende begejstring for økologiske varer er i høj grad drevet af, at økologi er blevet et konkurrenceparameter for dagligvarehandlen og af de økologiske producenters evne til at udvikle nye og anderledes produkter.

Et unikt element i den danske markedsindsats er, at økologierhvervet samarbejder direkte med detailhandelen om nye initiativer, strategier og koncepter, der skaber vækst for økologien. Økologierhvervet arbejder således aktivt for at øge det økologiske salg gennem kampagner og indsatser målrettet detailhandlen. Økologisk Landsforening har i december 2016 fået tilsagn fra EU's salgsfremmeordning på 20 mio. kr., der skal anvendes til informations- og brandingindsatser for økologi i 2017-2019. Økologierhvervet bidrager med yderligere 5 mio. kr. i medfinansiering, så der samlet er 25 mio. kr. Det er en ambitiøs indsats, der skal få forbrugerne til at lægge endnu flere økologiske varer i indkøbskurven.

Myndighederne bidrager også indirekte til at øge det økologiske salg via vejledning om regelgrundlaget og Fonden for Økologisk Landbrug (FØL). Staten har afsat 40 mio. kr. årligt i FØL[3], der blandt andet går til projekter, der kan videreudvikle økologien og åbne det økologiske landbrug op for det omgivne samfund. Blandt de projekter, som FØL har støttet kan nævnes den årlige "Økodag" og "Sofari", hvor forbrugerne inviteres til at besøge økologiske gårde.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der er behov for en styrket fælles informations- og kampagneindsats rettet mod forbrugerne og detailleddet, hvis Danmarks internationale førerposition skal bevares.

Initiativer

- Der bør gennemføres en styrket informations- og kampagneindsats for økologi målrettet forbrugerne i detailleddet. Det kan for eksempel ske via den informations- og brandingindsats, som Økologisk Landsforening skal gennemføre på baggrund af tilskud fra EU og økologierhvervet.
- Der bør prioriteres midler til at fortsætte og udbygge aktiviteter og events, hvor det økologiske landbrug inviterer forbrugerne inden for og binder producenterne og forbrugerne tættere sammen. Det kan for eksempel ske via videreførelse af de eksisterende indsatser i FØL.
- Den økologiske branche bør fortsætte sit nære samspil med detailhandlen om nye initiativer, koncepter og strategier, som styrker det økologiske sortiment, forbrugeroplysninger og salg. Det kan for eksempel ske ved, at økologierhvervet laver særlige økologiske forløb for nye indkøbere.

[3] FØL-midler årligt i 2017 og 2018.

Anbefaling 2
Eksportindsatsen skal styrkes

Den danske økologieksport udvikler sig rigtig stærkt. Økologieksporten, der i 2015 udgjorde ca. 2 mia. kr., er fortsat primært rettet mod de nære markeder i Europa, der stod for 84,7 procent af eksporten i 2015. Heraf gik 58 procent af eksporten til Tyskland og Sverige, mens 12 procent af eksporten gik til Kina.

Eksportindsatsen retter sig primært mod nærmarkeder i Europa og i mindre omfang mod markedsåbninger i Asien. De konkrete aktiviteter vedrører fælles messedeltagelse, branding af dansk økologi, produktudvikling, kædebearbejdning, styrket markedskendskab og andre eksportforberedende aktiviteter rettet mod både små og store virksomheder osv. Få store virksomheder står for hovedparten af eksporten.

Det kræver kræfter at komme ind på nye markeder og åbne nye afsætningsveje på kendte markeder i vækst. Det er derfor væsentligt fortsat at prioritere midler til udvalgte spydspidsindsatser, hvor få virksomheder og/eller økologierhvervets interesseorganisationer åbner en ny afsætningskanal eller et nyt marked. For eksempel USA eller Mellemøsten, men også nære markeder i vækst som Holland, Schweiz og Spanien. Eksempelvis har Landbrug & Fødevarer gennemført et dialogforløb med kinesiske myndigheder og certificeringsorganer med henblik på at styrke tilliden til det danske kontrolsystem. En sådan indsats vil også komme de andre virksomheder til gavn, fordi der derved kan etableres en markedsadgang for danske virksomheder.

Målrettede indsatser mod nøgleaktører i fødevareindustrien på attraktive eksportmarkeder har vist sig som et effektivt instrument. Den danske position som verdensmester i økologisk afsætning er et godt fundament for at skabe nye relationer til udenlandske detailkæder. Tilgangen er effektiv og tidsbesparende for både virksomhederne og detailaktørerne.

Myndighederne understøtter eksportpotentialet gennem vejledning om regelgrundlaget i tredjelande, etablering af diplomatiske forbindelser med myndighederne, samarbejdsaftaler samt bistand med eksportfremstød, hvor det officielle Danmark, herunder kongehuset, udenrigsministeren og miljø- og fødevareministeren, deltager. Erhvervsteamet anerkender myndighedernes indsats som et afgørende fundament for en øget eksport.

Det er erhvervsteamets vurdering, at hovedvægten i eksportindsatsen fortsat skal være på de nære markeder i vækst, men at der bør prioriteres midler til udvalgte spydspidsindsatser på fjernmarkederne.

Initiativer

- Erhvervet bør forestå en offensiv branding af dansk økologi, hvor kendte danske styrker – som et højt økologisk forbrug i detailhandelen og foodservicesektoren samt branchesamarbejde om markedsudvikling – udnyttes til at åbne døre til nøglekæder og foodserviceaktører på eksportmarkeder.
- Dansk økologieksport bør fortsat understøttes via Fonden for Økologisk Landbrug. Eksempelvis ved fælles danske stande på internationale messer, international kædebearbejdning og eksportforberedende aktiviteter.
- Der bør fortsat prioriteres midler til strategiske spydspidsindsatser for at åbne nye eksportmarkeder og nye afsætningskanaler på nærmarkeder i vækst. Det kan for eksempel være målrettede indsatser for at åbne udvalgte markeder for danske virksomheder eller fremstød over for nøgleaktører på attraktive markeder.
- Ministeren bør fortsat medvirke i udvalgte eksportfremstød, og myndighederne bør fortsat understøtte eksport-indsatsen med indsatser, der kan forbedre adgangen til udvalgte markeder.

Anbefaling 3
Det økologiske vækstpotentiale hos de private spisesteder skal indfries

De professionelle køkkener efterspørger økologiske fødevarer som aldrig før. I perioden 2012-2015 er omsætningen i foodservicesektoren fordoblet. Den imponerende vækst skyldes i høj grad introduktionen af det økologiske spisemærke[4] i 2009 og en målrettet uddannelsesindsats fra økologierhvervet og myndighederne for at løfte kompetencerne i offentlige køkkener. Erfaringerne viser, at spisemærket fastholder spisesteder i et økologisk forbrug og øger efterspørgslen efter mere økologi. Derudover har myndighederne siden 2013 indsamlet statistik for omsætningen i økologisk foodservice, hvilket har skabt et grundlag for at måle vækst og udvikling i salgskanalen. Et værktøj, der har bidraget til at professionalisere branchen, og derfor bør være af permanent karakter.

Indsatsen har indtil videre være rettet mod de offentlige køkkener, men er udvidet til at omfatte private professionelle køkkener. Og her er et stort potentiale. Horeca-segmentet – hoteller, restauranter og caféer – står for over 50 procent af omsætningen i foodservice, men aftager kun 23 procent af det økologiske salg (382 mio. kr.). I Horeca-segmentet er der pr. marts 2017 registreret 138 økologiske spisemærker svarende til 7 procent af samtlige registrerede økologiske spisemærker.

90-100% økologi **60-90% økologi** **30-60% økologi**

Økologi spiller i stigende grad en rolle for mange førende restauranter. Som konsekvens heraf er der kommet stigende krav til grossisterne om at levere på økologiske kvalitetsparametre. Samtidig kan grossisterne fungere som bindeled mellem de økologiske landmænd og de professionelle spisesteder.

Erfaringerne fra det økologiske landbrug viser, at de gratis omlægningstjek, som Fonden for Økologisk Landbrug finansierer, er en god drivkraft for at få landmændene til at "kaste sig ud i" en omlægning. Samtidig viser erfaringerne fra de offentlige køkkener, at det at drive et økonomisk bæredygtigt køkken baseret på økologiske råvarer forudsætter et vist kompetenceniveau, fordi maden i højere grad skal planlægges ud fra årstidernes muligheder, mindre madspild og mere madhåndværk. Konkret rådgivning om fødevarerne, og hvordan reglerne håndteres i praksis, kan være et godt fundament for en certificering til spisemærket. Særligt for de mindre spisesteder, hvor de nye regler kan udgøre en barriere.

[4] Det økologiske spisemærke er inddelt i tre niveauer – bronze 30-60 pct., sølv 60-90 pct. og guld 90-100 pct. Mere end 1900 spisesteder er i marts 2017 certificeret af Fødevarestyrelsen til at bruge spisemærket.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der fortsat er behov for en offensiv indsats for at promovere spisemærket bredt i foodservicesektoren, men at indsatsen skal styrkes over for Horeca-segmentet, hvor der er et stort uforløst vækstpotentiale. Brandingværdien af spisemærket skal udbygges, så mærket er attraktivt for Horeca-segmentets markedsføring. Her er det afgørende, at myndighederne bakker aktivt op om indsatsen, så der skabes øget tillid omkring mærket, og at ejerskabet til spisemærket er tydeligt.

Initiativer

- Der bør prioriteres midler til et omlægningstjek for private professionelle spisesteder. Indsatsen kan også omfatte en mentorordning med netværkssamarbejde mellem lokale virksomheder/spisesteder, der er nye i økologien. Det kan eksempelvis ske via FØL.
- Der bør prioriteres midler til en målrettet indsats for at udbrede det økologiske spisemærke hos de professionelle private spisesteder, herunder kampagner, der øger forbrugernes tillid og kendskab til spisemærket, samt indsatser rettet mod grossister i foodservicebranchen. Det kan eksempelvis ske via videreførelse af eksisterende indsatser i FØL.
- Myndighederne bør bakke aktivt op omkring indsatsen for at udbrede det økologiske spisemærke hos de professionelle private spisesteder for derigennem at øge tilliden omkring mærket og gøre ejerskabet til spisemærket tydeligt.

Anbefaling 4
Produktudviklingen og det økologiske vækstlag skal styrkes

Økologierhvervet er karakteriseret ved mange små virksomheder. Det er en styrke, fordi disse virksomheder kan skabe dynamik og samtidig inspirere de store virksomheder til løbende at udvikle sig. De mindre virksomheder kan ofte hurtigere omstille sig til nye trends og derved indfri forbrugernes skiftende krav og ønsker. De har også bedre muligheder for at brande økologien i forhold til de økologiske principper. Mange af disse virksomheder har imidlertid en størrelse, hvor de ofte ikke kan rumme alle de markedskompetencer, der skal til for at indfri deres potentiale – hverken nationalt eller på eksportmarkederne.

Det økologiske vækstlag kan understøttes på forskellig vis. Potentialet kan understøttes via konkret rådgivning om, hvordan den enkelte virksomhed kan udvikle sin produktion, om marketing og om særlige markedsforhold i forhold til virksomhedens produkter. Produktudviklingen kan eksempelvis styrkes ved i endnu højere grad at arbejde i hele værdikæden og tage udgangspunkt i nye råvare kvaliteter. For eksempel ved genopdagelse af gamle sorter, arter, racer og udvikling af fødevare-håndværk i forarbejdning. En anden måde at udvikle den økologiske produktudvikling på er at udvikle flere nye convenience-produkter/færdigretter, der matcher et hurtigt voksende marked, hvor forbrugerne i stigende grad efterspørger lette løsninger med gode råvarer. Derudover skaber innovative fødevareemballager, der er let nedbrydelige og øger fødevarens holdbarhed, også basis for en merværdi, samtidig med at det stemmer overens med økologiens principper. Endelig kan flere økologiske producenter gå sammen om at udvikle et større, sammenhængende brand, hvor de administrative opgaver deles mellem flere producenter. De kan koble sig på en større salgs-platform, der markedsfører de mindre producenter.

En målrettet indsats for at understøtte de mindre virksomheders evne til at opbygge samarbejder på tværs af værdikæden og udvikle nicheprodukter, som forbrugerne vil betale en merpris for, kan styrke vækstlaget. For eksempel har den økologiske fødevarerådgivning medvirket til at udvikle potentialet i en række mindre fødevarevirksomheder gennem rådgivning om produktudvikling, afsætning og gastronomisk inspiration. Potentialet kan også løftes på brancheniveau via arrange-menter og initiativer fra brancheorganisationerne. Endelig kan det understøttes via mentorordninger, hvor erfarne fødevareproducenter videregiver deres erfaringer.

En anden udfordring er, at usikkerhed om økologireglerne i sig selv kan være en barriere for at få flere nye økologiske virksomheder og produkter. Særligt for de mindre virksomheder. En løsning kunne være at etablere et omlægningstjek til fødevarevirksomheder, hvor virksomheder, der overvejer opstart af økologisk produktion, kan få et konsulentbesøg – eventuelt mod en mindre egenbetaling. Ordningen kan fungere på samme måde som omlægningstjek målrettet land-mænd, der overvejer at lægge om til økologisk produktion.

Det er erhvervsteamets vurdering, at det er afgørende for økologiens udvikling, at der er et velfungerende vækstlag, der kan bidrage til en kontinuerlig fornyelse og videreudvikling af det økologiske produktsortiment.

Initiativer

- Der bør prioriteres midler til etablering af et omlægningstjek for fødevarevirksomheder, der overvejer opstart af økologisk produktion. Det kan eksempelvis ske via FØL.
- Der bør prioriteres midler til at understøtte rådgivning, der hjælper mindre fødevareproducenter med deres økologiske produktudvikling igennem målrettede forløb med ressourcepersoner med kendskab til forbrugernes præferencer, produktudvikling og markedsforhold. Det kan eksempelvis ske via FØL.
- Økologierhvervet bør etablere mentorordninger, hvor erfarne producenter samt forretnings- og marketingsfolk kan videregive deres erfaringer og råd til økologiske virksomheder, der ønsker at ekspandere.

2. På forkant med udviklingen

Forbrugerne har høje forventninger til økologien. Og det kan økologierhvervet være stolt af, men det forpligter også. Økologien skal derfor fortsat udvikle sig, så den også fremadrettet kan være "one stop shop" for de forbrugere, som stiller krav om en fødevareproduktion, der forholder sig til større samfundsudfordringer som for eksempel klima, natur og dyrevelfærd.

Økologien bliver i stigende grad udfordret af nye konkurrerende koncepter og mærkningsordninger, der udfordrer økologien ved at anprise enkeltparametre som dyrevelfærd, opdræt uden brug af antibiotika og klima. Det udfordrer økologiens markedsposition, fordi det er det, der udgør fundamentet i økologiens brand, og det er det, de økologiske forbrugere forventer og betaler en merpris for.

Dansk økologi kan udvikles på forskellig vis. På bedriftsniveau, hvor den enkelte landmand laver frivillige tiltag. Såfremt det er muligt inden for EU-lovgivningen, kan der indføres nationale obligatoriske krav for særlige indsatser i den økologiske arealtilskudsordning eller i økologibekendtgørelsen. Man kan løfte sektoren via forskning i for eksempel klimapåvirkning fra det økologiske produktionssystem samt helhedsbetragtninger på værdikædeniveau. Endelig kan der arbejdes på at indføre skærpede krav og bedre muligheder for innovation i EU's Økologibestemmelser.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der er behov for at udvikle økologien på særlige områder med betydning for økologiens troværdighed over for forbrugerne, så sektoren kan bevare sin markedsposition.

Anbefaling 5
Økologien skal bidrage til at reducere klimabelastningen

En af økologiens grundprincipper er, at økologisk jordbrug skal drives under hensynstagen til det omgivne samfund og fremtidige generationer. Derfor er det også helt naturligt, at økologien også skal bidrage til at imødegå de klimaudfordringer, som verden står over for, men det skal ske under hensynstagen til sektorens konkurrenceevne.

Der er ikke noget entydigt svar på, om den økologiske produktion belaster klimaet mere eller mindre end den konventionelle produktion. Klimaeffekter kan nemlig opgøres på flere måder. Måler man klimaaftrykket fra den økologiske produktion per ha, er den generelt lavere end aftrykket fra den konventionelle produktion. Men, hvis man opgør klimaaftrykket per produceret enhed, har flere økologiske produktionsgrene en tendens til et større klimaaftryk end den tilvarende konventionelle produktion[5].

[5] ICROFS 2015, Økologiens bidrag til samfundsgoder, Vidensyntese 2015.

Uanset målemetoden, så forventer forbrugerne en fødevareproduktion, der leverer løsninger på klimabelastningen. Økologien har allerede i dag nogle svar, der reducerer sektorens klimabelastning. Det gode økologiske sædskifte – skiftende afgrøder på markerne fra år til år – og efterafgrøder efter kløvergræs er begge effektive virkemidler til at lagre kulstof i jorden.

Det er erhvervsteamets vurdering, at det er vigtigt for økologiens troværdighed, at sektoren kan levere svar på klimaudfordringen – og dokumentere disse tiltag. Der er derfor behov for at styrke klimaprofilen i den økologiske primærproduktion. Det forventer forbrugerne.

Initiativer

- Der bør indføres krav i økologireglerne om økologiske bedrifters kulstofbinding i jorden[6].
- Danmark bør arbejde for, at relevante EU-bestemmelser kommer til at indeholde klimaforpligtelser, så økologiens bidrag til at løse klimaudfordringen løftes i hele EU.
- Der bør forskes i, hvordan økologiens klimaperformance kan forbedres. Det kan blandt andet ske ved at forske i at øge de økologiske udbytter, øget kulstofflagring og reduktion af udledning af klimagasser.

Anbefaling 6
Økologien skal sikre mere natur

Sammenlignet med konventionelt jordbrug har økologisk jordbrug en gavnlig effekt på natur og biodiversitet. Økologisk jordbrug har i gennemsnit 30 procent flere vilde plante- og dyrearter i de marknære biotoper[7]. De væsentligste årsager til dette er lavere brug af pesticider og en anden afgrødefordeling på de økologiske brug. Desuden giver kravet om, at husdyrene kommer på græs en gavnlig effekt på biodiversiteten. Hverken økologisk eller konventionelt jordbrug er ensartede størrelser, og bag gennemsnittet på 30 procent gemmer sig stor variation.

En mulighed i forhold til at løfte naturindholdet på de økologiske bedrifter yderligere er at indarbejde krav i økologibestemmelserne om, at bedrifter skal have mindst ét naturtiltag per 5 ha, for eksempel læhegn, markskel, randzoner, naturstriber, temporære eller permanente våde områder mv. Derudover bør det overvejes, om økologiens reducerede kvælstofforbrug giver mulighed for at regulere det økologiske landbrug smartere, så det bliver mere attraktivt for landmanden at lave ekstra frivillige naturtiltag. Det kan for eksempel gøres mere attraktivt at udlægge naturstriber i marker, hvor der for eksempel kan gro blomstrende urter, der kan tiltrække bier og sommerfugle.

Det er erhvervsteamets vurdering, at det på den lange bane vil udfordre økologiens troværdighed, hvis der ikke i højere grad kan påvises en positiv sammenhæng mellem økologi og natur. Der er derfor behov for en styrket naturindsats – også selvom det kan medføre en ekstraomkostning for nogle landmænd.

[6] Det skal afklares nærmere, hvorvidt det er muligt at gennemføre bestemmelserne inden for de nuværende EU-økologiregler.
[7] ICROFS 2015, Økologiens bidrag til samfundsgoder, Vidensyntese 2015, side 49.

Initiativer

- Der bør indføres krav i økologireglerne om, at der skal etableres naturtiltag på alle marker, der er større end 5 ha[8].
- Økologer skal kunne udlægge naturstriber på landbrugsjord i overensstemmelse med grundbetalingsreglerne, uden at de skal trække dem ud af gødningsregnskabet, når de samtidigt har forpligtet sig til max at udbringe 100 kg udnyttet N/ha.

Anbefaling 7
Bæredygtighedsmålinger skal give flere samfundsgoder

Økologien er baseret på en grundtanke om en samlet fødevareproduktion, der leverer løsninger på bredere samfundsudfordringer som miljø, sundhed og sociale udfordringer. Det er en af årsagerne til, at økologien har udviklet sig til et værdisæt, som stadig flere forbrugere er villig til at betale en merpris for.

Det kan være svært at synliggøre det økologiske landbrugs indsatser for at imødekomme disse idealer, men økologierhvervet har udarbejdet værktøjer til det. Værktøjer, der er skræddersyet til den enkelte bedrift, og hvor landmanden kan få en analyse af, hvordan bedriften blandt andet kan styrke klimaindsatsen og den sociale profil. For eksempel er der opnået spændende resultater gennem videreudvikling og udbredelse af den såkaldte RISE-model, som er et internationalt anerkendt værktøj til måling af bæredygtighed. Frivillige bæredygtighedsmålinger og klimahandlingsplaner kan motivere erhvervet til at tage nye skridt for at efterleve økologiens principper. Samtidig kan sådanne målinger anvendes til kommercielt brug, fordi de enkelte bedrifter får et redskab til at dokumentere frivillige tiltag. Endelig kan de anvendes som grundlag for strategisk ledelsesudvikling.

Det er erhvervsteamets vurdering, at det er vigtigt at arbejde videre med udbredelsen og udviklingen af bæredygtighedsmålinger og andre motiverende redskaber, så landmændene tilskyndes til at lave flere frivillige tiltag i forhold til samfundsgoder som klima og social ansvarlighed, så de kan profilere sig på dette i forhold til forbrugerne.

Initiativer

- Flere økologiske bedrifter bør anvende bæredygtighedsmålinger. Det kan eksempelvis ske ved, at bæredygtighedstjekkene, som Fonden for økologisk landbrug finansierer, fortsætter, og at økologierhvervet arbejder for at udbrede kendskabet hertil.
- Økologierhvervet bør tage initiativ til at arbejde aktivt med indsatser, der sikrer bæredygtighed i alle led fra jord til bord.

[8] Det skal afklares nærmere, hvorvidt det er muligt at gennemføre bestemmelserne inden for de nuværende EU-økologiregler.

Anbefaling 8
Den erhvervsrettede økologiske forskningsindsats skal styrkes

Der er behov for, at økologien løbende udvikler sig, hvis dansk økologi fortsat skal bevare sin førerposition og imødekomme fremtidens forbrugerkrav og bevare en høj troværdighed. Det kræver, at der udvikles nye løsninger og tilpasninger i produktionen, der kan rykke hele det økologiske landbrug mod en øget produktivitet og dermed en større indtjening samt en reduceret miljø- og klimabelastning.

Generel fødevareforskning tager som regel udgangspunkt i den konventionelle produktion og hermed i hjælpestoffer og teknologier, som ikke er til rådighed i den økologiske produktion. I forhold til videreudvikling af den økologiske produktion er der således behov for selvstændige husdyr- og planteavlsprogrammer til økologi. Der er behov for programmer, der tager hensyn til økologiske konkurrenceparametre, herunder råvarekvalitet og ernæringsmæssigt indhold, øget fokus på dyrets naturlige sundhed og adfærd (robusthed) samt dyrenes evne til at leve i et system med andre fritgående dyr. Derudover er der behov for forskning i forædling af planter og kornsorter, der via særlige egenskaber kan understøtte øget produktudvikling, samt sorter der fungerer godt i systemer med lavere næringsstofstilførelse, og er gode til at udkonkurrere ukrudt.

Internationalt Center for Forskning i Økologisk Jordbrug og Fødevaresystemer (ICROFS) har siden grundlæggelsen været et centralt omdrejningspunkt for initiering og koordinering af en dansk forskningsindsats inden for økologiske jordbrugs- og fødevaresystemer. ICROFS har også gjort forskningsindsatsen mere relevant for erhvervet, fordi udvælgelseskriterierne er blevet mere erhvervsrettede, og projekterne er blevet mere praksisnære. Som konsekvens heraf er der også flere af de økologiske virksomheder, der er direkte involveret i projekterne. ICROFS bidrager desuden til at brande Danmark som en førende økologination.

Det er erhvervsteamets vurdering, at en stærk og koordineret forskningsindsats er en af forudsætningerne for at videreudvikle økologien. Det er essentielt, at det samarbejde og den viden, der er opbygget mellem økologierhvervet og forskningsverdenen i ICROFS, bevares, ved at ICROFS også fremadrettet får en central rolle i forhold til koordination, udarbejdelse af strategi og forskningsopslag samt udvælgelse og kvalitetssikring af de økologiforskningsprojekter, der igangsættes.

Initiativer

- Der bør prioriteres en større og flerårig økologisk forskningsindsats under Grønt Udviklingsog Demonstrationsprogram. Konkret foreslår erhvervsteamet et nyt 3-årigt økologisk forskningsprogram på samme niveau, som det historisk har været.
- Den økologiske forskning bør fortsat udmøntes i regi af ICROFS, så forskningen koordineres og målrettes mod økologierhvervets udfordringer.
- En fortsat økologisk forskningsindsats bør bidrage til:
  - Forbedrede udbytter og råvaregrundlag
  - En bæredygtig næringsstof- og proteinforsyning
  - Reduktion af klimabelastningen
  - Planteforædling samt avl og management målrettet dyresundhed/-velfærd i økologien
  - Værdiskabelse og produktudvikling
  - Økologiens betydning for human sundhed

Anbefaling 9
Danmark skal arbejde for en grøn og visionær økologipolitik i EU

EU-økologiforordningen og den fælles landbrugspolitik udgør hovedbrikkerne i EU's økologipolitik og spiller en afgørende rolle for udviklingen af dansk økologi.

Hovedparten af kravene til de danske økologiske landmænd og fødevarevirksomheder – og kontrollen af dem – er fastsat i EU's økologiforordning. Det skyldes, at EUs økologibestemmelser er direkte gældende i Danmark, og det røde Ø-mærke står for det samme som EU-mærket. I en statslig mærkningsordning må der ikke stilles krav, der går videre end EU-forordningens bestemmelser – medmindre forordningen ikke regulerer det pågældende spørgsmål. Samtidig sætter EU's fælles landbrugspolitik mål og rammer for EU-finansierede tilskudsordninger, herunder det økologiske arealtilskud.

Videreudvikling af dansk økologi er således afhængig af EU's økologipolitik, og det er derfor afgørende, at Danmark arbejder for at udvikle EU's økologibestemmelser i overensstemmelse med de økologiske principper og en markedsmæssig tilgang. Det er en forudsætning for at kunne honorere forbrugernes stigende krav. For eksempel kan Danmark arbejde for at få indføjet skærpede krav i økologiforordningen på områder, der har særlig betydning for forbrugertilliden. Danmark kan arbejde for at få opbakning til at få optaget nye gødningskilder/produkter på økologiforordningens bilag 1, der er en positivliste over ikke-økologiske produkter, der kan anvendes i økologien, med særlig betydning for videreudvikling af dansk økologi. Derudover kan man fra dansk side vælge at prioritere

samfundsmæssige goder i relation til for eksempel miljø i forbindelse med de kommende forhandlinger om den fælles landbrugspolitik efter 2020. Endelig kan man fra dansk side arbejde for at gøre de EU-finansierede støtteordninger mere fleksible, så administrative barrierer ikke bliver en barriere for økologiens udvikling.

Det er erhvervsteamets vurdering, at Danmark løbende bør arbejde for bedre rammer for dansk økologi via EU's økologipolitik, så erhvervet får de bedste muligheder for at imødekomme forbrugernes ønsker og krav og sikre fair og fælles konkurrencevilkår.

Initiativer

- Danmark bør arbejde aktivt for at udvikle EU's økologiregler på områder, der har særlig betydning for forbrugertilliden til økologi, for eksempel i form af krav til økologiens bidrag til natur og klima.
- Danmark bør arbejde for øget administrativ fleksibilitet i de EU-medfinansierede støtteordninger, der kompenserer de økologiske landmænd for de natur- og miljøgoder, som de leverer via kravene i det økologiske regelsæt, således at ordningerne fortsat kan støtte økologiens udvikling.
- Danmark bør arbejde for at den fælles landbrugspolitik fra 2020 belønner landbruget for at levere offentlige goder såsom dyrevelfærd, naturbevarelse, biodiversitet, klimavenlige dyrkningsmetoder, forbedring af jord- og vandkvalitet mv.

3. Økologien som eksperimentarium for udvikling af den cirkulære bioøkonomi

Et af grundprincipperne i økologisk jordbrug er, at økologien skal bygge på naturlige kredsløb og begrænse anvendelsen af ressourcer udefra mest muligt. I EU´s økologiforordning står der, at næringsstofforsyningen som udgangspunkt skal sikres gennem sædskifte, valg af afgrøder, genbrug af organiske stoffer og gødning fra økologiske husdyr. Blandt andet derfor er det ikke tilladt at anvende kunstgødning på økologiske bedrifter, og det er kun tilladt at tilføre en vis mængde husdyrgødning fra ikke-økologiske bedrifter [9]. Konventionel husdyrgødning er i mange tilfælde en billig og let tilgængelig ressource sammenlignet med øvrige tilladte ikke-økologiske gødninger. Der er dog "husdyrfattige" områder i Danmark, hvor det generelt set er vanskeligt at få tilstrækkeligt med husdyrgødning. Såvel økologisk og konventionelt. Samtidig er det erhvervsteamets vurdering, at anvendelse af restprodukter og genanvendelse af organisk affald fra blandt andet forbrugere og fødevareindustrien er mere i overensstemmelse med det økologiske princip om at basere økologien på bæredygtige kredsløb, hvor de næringsstoffer, der fraføres landbruget med fødevarerne, føres tilbage til markerne.

Manglende næringsstoffer vil være en udfordring for økologien lige så længe, der fragår flere næringsstoffer fra produktionen, end der kommer ind. Det gælder uanset, om der er tale om en planteavlsbedrift eller en husdyrbedrift. Problemet er dog størst for de økologiske planteavlere og særligt i de områder, hvor der er få husdyr.

De økologiske såvel som de konventionelle husdyr findes fortrinsvis i den vestlige og den sydlige del af Jylland, og det er forbundet med store omkostninger at transportere gødning over store afstande fra vest til øst. Det betyder, at adgangen til husdyrgødning er begrænset i de husdyrfattige områder. Kvælstofforsyningen til de økologiske marker kan til en vis grad håndteres gennem sædskifter med en stor andel af kvælstoffikserende afgrøder, som fikserer kvælstof fra luften. Fosforforsyningen er imidlertid en større udfordring, fordi fosfor ikke er en fornybar ressource. Der anvendes en del fosfor som input i den økologiske husdyrproduktion i dag, der primært tilføres gennem importeret foder. Vedvarende negative fosforbalancer vil på længere sigt hæmme afgrødevæksten og dermed udbytterne.

Det er erhvervsteamets vurdering, at erhvervet og myndighederne i fællesskab bør arbejde for at øge recirkuleringen i den økologiske produktion, så det økologiske landbrug får mulighed for en næringsstofforsyning i bedre balance, samtidig med at økologien kan være løftestang for den cirkulære bioøkonomi og bidrage til et Danmark uden affald.

[9] I Danmark er det tilladt at bruge op til 50 kg udnyttet kvælstof pr. hektar fra ikke-økologiske gødningskilder. Såfremt der er behov for yderligere gødning fra ikke-økologiske gødningskilder, skal landmanden dokumentere behovet.

Anbefaling 10
Økologerne skal have bedre muligheder for at anvende organisk affald samt bi- og restprodukter

EU-økologiforordningen giver i dag landmanden mulighed for at anvende visse ikke-økologiske næringsstoffer, herunder også organisk affald fra forbrugere og visse bi- og restprodukter fra fødevareindustrien. Brugen heraf kan skabe et kredsløb mellem land og by, hvor de næringsstoffer, der fraføres det økologiske landbrug, bringes tilbage igen. På kort sigt er dette umiddelbart det mest tilgængelige alternativ som erstatning for konventionel husdyrgødning. Indsatsen kan desuden gøre organisk affald samt bi- og restprodukter fra fødevareproduktionen til en værdifuld ressource.

Organisk affald samt bi- og restprodukter kan komme både fra private husholdninger, servicesektoren og fødevareforarbejdningen. Praksis har imidlertid vist, at der er en række barrierer for at genanvende det i den økologiske jordbrugsproduktion. Kommunerne er ansvarlige for at indsamle det private husholdningsaffald. Der er endnu kun et fåtal af kommunerne, der giver deres borgere mulighed for at kildesortere deres organiske husholdningsaffald. Den enkelte kommune står selv for at udarbejde løsninger og vejledninger i forhold til, hvordan affaldet skal sorteres og håndteres. Det skaber forskelle mellem de enkelte kommuner, og det gør det vanskeligt at sikre, at det organiske affald er tilgængeligt for den økologiske produktion.

Servicesektorens potentielle leverandører af næringsstoffer til økologisk jordbrug omfatter blandt andet storkøkkener, restauranter og detailleddet. Fødevareindustriens potentielle leverandører omfatter fødevarevirksomheder som slagterier, fiskemelsfabrikker og mejerier. En udfordring ved at anvende organiske restprodukter fra fødevareindustrien er, at EU-økologiforordningen og den nuværende danske forvaltning sætter nogle begrænsninger. Der kan være behov for at se på mulighederne for en justering af den danske forvaltning af EU-reglerne, så økologer i højere grad får mulighed for at anvende de organiske restprodukter fra fødevareindustrien, som er anført i kategori A-D på bilag 1 i affald-til-jord-bekendtgørelsen[10]. Samtidigt bør det fremgå tydeligt i økologiforordningen om disse produkter er tilladte. Generelle udfordringer er imidlertid, at der anvendes forskellige ord for de samme eller relaterede produkter i affalds-, biprodukt- og økologireguleringen, og at myndigheder og virksomheder som konsekvens heraf klassificerer de samme produkter på forskellig vis. Det har betydning for økologernes muligheder for at anvende produkterne i den økologiske jordbrugsproduktion.

Der er også udfordringer i forhold til at anvende mad- og køkkenaffald som foder, fordi biprodukt-forordningen, der har som formål at sikre folke- og dyresundhed, sætter nogle begrænsninger for, hvordan restprodukter fra fødevareindustrien må anvendes. Der er behov for at undersøge, om der kan findes løsninger, der forholder sig til risikoniveauet i de enkelte tilfælde, og som giver

[10] Bilag 1 i bekendtgørelse om anvendelse af affald til jordbrugsformål (Affald til jord bekendtgørelsen) regulerer, hvilke affaldstyper med jordbrugsmæssig værdi, der kan anvendes uden forudgående tilladelse efter reglerne i bekendtgørelsen.

virksomheder mulighed for at lave en mere bæredygtig fødevareproduktion gennem anvendelse af mad- og køkkenaffald inden for EU-reglerne. Det er afgørende, at dette ikke medfører risiko for den internationalt anerkendte høje danske status for dyresundhed og fødevaresikkerhed.

Det er erhvervsteamets vurdering, at økologierhvervet og myndighederne i fællesskab bør arbejde for at føre flere næringsstoffer og ressourcer tilbage fra by til land.

Initiativer

- Økologien bør tænkes aktivt ind i den kommende nationale strategi for affaldshåndtering. Det kan for eksempel ske ved at gøre genanvendelse af organisk affald til den økologiske jordbrugsproduktion til et indsatsområde for strategien.
- Kommunerne bør være aktive medspillere i indsamling af organisk affald, der kan afsættes til økologiske bedrifter. Det kan for eksempel ske ved at nedsætte en arbejdsgruppe, der skal komme med anbefalinger til, hvordan kommunerne kan bidrage til at levere organisk affald til økologien. Derudover kan økologiske virksomheder, fødevarevirksomheder og organisationer indgå strategiske partnerskaber med kommuner, der arbejder for genanvendelse af organisk affald.
- Der bør udarbejdes vejledningsmateriale målrettet økologiske landmænd, kommuner og øvrige leverandører af organisk affald til økologien. Materialet skal give klare svar på, hvornår og hvordan organisk affald kan anvendes som gødning i økologien, samt hvordan organisk affald skal kildesorteres og håndteres.
- Den danske forvaltning af EU-økologiforordningen bør justeres, så der bliver lettere adgang til at anvende rest- og biprodukter fra fødevareindustrien i den økologiske produktion. Derudover bør Danmark afdække muligheden for at fremsætte et forslag til udvidelse af økologiforordningens bilag 1[11] sammen med andre EU-lande med det formål at øge adgangen til at anvende egnede recirkuleringsprodukter som gødning.
- Økologiens potentialer inden for cirkulær bioøkonomi bør udnyttes. Der foreligger muligheder for produktprofilering i dette. Det kan ske ved at kortlægge, hvilke barrierer og løsninger der er for at genanvende køkken- og madaffald i den økologiske jordbrugsproduktion og i forhold til foder.

[11] Økologiforordningens bilag 1 er en positivliste, der angiver, hvilke ikke-økologiske produkter, der må anvendes i den økologiske jordbrugsproduktion.

Anbefaling 11
Økologerne skal have mulighed for at anvende næringsstoffer fra behandlet husspildevand

Der går i dag flere næringsstoffer ud af den økologiske produktion, end der kommer ind. Det gælder særligt i forhold til fosfor, som ikke er en fornybar ressource. På lang sigt kan manglende fosfor derfor blive en udfordring for videreudvikling af økologien. En potentiel fosforkilde til den økologiske jordbrugsproduktion kan være næringsstoffer fra eksempelvis kommunale rensningsanlæg. Tilbageføring af næringsstoffer fra rensningsanlægget er i fuld samklang med økologiens grundlæggende princip om recirkulering– såfremt det *ikke* udgør en risiko for jord, dyrs og menneskers sundhed. Næringsstoffer fra behandlet husspildevand er imidlertid ikke tilladt i økologien i dag, fordi det ikke står på EU-økologiforordningens bilag 1, men næringsstofferne kan godt anvendes i det konventionelle landbrug. Derudover har Mejeriforeningen og Dansk Kvæg en branchepolitik, der gør, at de arealer – konventionelle såvel som økologiske – der anvendes til dyrkning af kvægfoder, ikke må være gødet med næringsstoffer fra behandlet husspildevand.

En forudsætning for, at der kan arbejdes videre med brugen af næringsstoffer fra behandlet husspildevand er, at der stilles de nødvendige krav til kvaliteten, og at anvendelsen kan forklares til forbrugerne. Der er derfor behov for et videnskabeligt overblik over risici ved at anvende næringsstoffer fra behandlet husspildevand frem for øvrige tilladte gødningskilder, herunder i forhold til indholdet af tungmetaller, mikroplast, naturlige toksiner, rester fra veterinærlægemidler, hormoner, patogener osv.

Det er erhvervsteamets vurdering, at recirkulering af behandlet husspildevand eller afledte produkter heraf på sigt kan blive en nødvendighed, hvis økologien skal vokse. Det vil kræve et langt sejt træk fra økologierhvervet og myndighederne, hvis næringsstoffer fra behandlet husspildevand skal tilføjes til økologiforordningens bilag 1.

Initiativer

- Der bør udarbejdes en videnskabelig udredning, der sammenstiller den foreliggende viden om risici ved at recirkulere næringsstoffer fra kommunale rensningsanlæg frem for øvrige gødningskilder i jordbrugsproduktionen. Der kan eventuelt være behov for at opstille forslag til grænseværdier for yderligere stoffer.
- Under forudsætning af et positivt resultat af den videnskabelige udredning bør Danmark arbejde for at udvide EU-økologiforordningens bilag 1, så økologerne får mulighed for at anvende næringsstoffer fra kommunale rensningsanlæg eller andre acceptable afledte slamprodukter. Det skal ske ved, at Miljø- og Fødevareministeriet og økologierhvervet i fællesskab igangsætter en indsats, der skal mobilisere opbakning hertil blandt andre EU-lande.

Anbefaling 12
Indsatsen for at etablere økologiske biogasanlæg skal understøttes

Biogasanlæg kan spille en vigtig rolle for udvidelse af det økologiske areal i de husdyrfattige områder. Anlæggene kan medvirke til en bedre udnyttelse af næringsstofferne og dermed mindre udvaskning. Det vil blandt andet gøre det muligt at behandle de reststrømme, der kan opsamles fra byerne, så næringsstofferne efterfølgende kan anvendes som gødning i landbruget.

I dag er der kun få økologiske biogasanlæg, og de øvrige biogasanlæg anvender oftest organiske restprodukter, som økologerne ikke må anvende. Flere restprodukter kunne imidlertid blive tilladt gennem den foreslåede justering af den danske fortolkning af EU-Økologiforordningens bilag 1. Der er stigende interesse for at etablere økologiske biogasanlæg og økologiske linjer hos de øvrige biogasanlæg, men der er udfordringer. Det er svært konstant at skaffe egnede biomasser i tilstrækkelig mængde. De økologiske bedrifter ligger ofte så spredt, at det kun giver mening at etablere gårdanlæg, hvilket er en stor investering for den enkelte landmand, samtidig med at de danske erfaringer er sparsomme. Endelig mangler der klarhed og overblik over, hvilke biomasser der kan indgå i anlæggene, hvis økologer skal modtage afgasset biomasse.

Det er erhvervsteamets vurdering, at biogasanlæg er en vigtig drivkraft for etablering af en økologisk næringsstofforsyning i balance, og det er en nødvendighed, hvis økologien skal vokse i hele landet.

Initiativer

- Der bør udarbejdes en mere udførlig beskrivelse af tilladte og ikke-tilladte biomasser til biogasanlæg i økologivejledningen.
- Der bør følges op på det arbejde, der blev udført af Biogas Taskforce 2012-15 under Energistyrelsen. Det kan ske ved at nedsætte en task force med tværministeriel deltagelse og private aktører med tilknytning til økologien. Der skal være fokus på samspil mellem biomasseressourcer, næringstofflow, recirkulering, klima, miljø, omlægning til økologi, økonomiske rammer, tilladelser til at etablere gårdanlæg samt udvikling af forretningsmodeller for økologisk biomasseforsyning.
- Der bør arbejdes på at flere typer af restprodukter må anvendes i økologiske biogasanlæg – herunder at afdække mulighed for at tillade eller acceptere anvendelse af vigtige restprodukter for at sikre anlæggets rentabilitet.

Anbefaling 13
Økologien skal være testlaboratorium for udvikling af bioraffinering og nye proteintyper

Fra 2018 forventes det, at EU's dispensation til at anvende 5 procent konventionelt proteinfoder til svin og fjerkræ udløber. I dag importeres en del af det økologiske proteinfoder fra udlandet. Det kan give udfordringer for økologiens troværdighed set i forhold til bæredygtighed, nærhedsprincipper og sporbarhed, hvis den økologiske husdyrproduktion i stigende grad skal baseres på denne import. Ved bioraffinering af grønmasse er det desuden muligt at udvinde proteintyper, som på grund af aminosyresammensætningen kan konkurrere med importeret proteinfoder til økologisk svin og fjerkræ. Processen bidrager samtidig med grøngødning til økologiske marker og mulig energiudvinding via biogasanlæg. Det giver en bedre basis for rentabel udnyttelse af grønne afgrøder i de økologiske bedrifter.

Det Nationale Bioøkonomipanel har i sine anbefalinger vedrørende værdikæder baseret på grøn biomasse anbefalet, at der via partnerskaber etableres et antal små og decentrale bioraffinaderier, der kan teste og demonstrere, hvordan grøn biomasse kan bruges til fremstilling af blandt andet protein. Igangværende test- og demonstrationsforsøg i kommerciel skala – som fx BioValue, OrganoFinery og MultiPlant – forventes i begyndelsen af 2017 at kunne fremvise resultater af fodringsforsøg. En anden kilde til proteinudvinding kan eventuelt være muslinger, fordi det både kan give et afstemt aminosyreindhold i foderet og bidrage til recirkulering af næringsstoffer til det økologiske landbrug. Protein fra muslinger produceret i "kompensationsanlæg" – lineanlæg, der kan opsamle kvælstof fra havvandet – kan således også være et værdifuldt bidrag til foder til økologiske husdyr.

Det er erhvervsteamets vurdering, at økologien – grundet en høj betalingsvillighed for nye økologiske proteinkilder – har gode forudsætninger for at udvikle bioraffinering som et nyt forretningsområde, samtidig med at det kan bidrage til mere lokale og bæredygtige proteinkilder i den danske økologiske jordbrugsproduktion.

Initiativer

- Der bør prioriteres midler til at afdække, om der er basis for at etablere pilotbioraffineringsanlæg på baggrund af private investorer. Det kan ske ved, at kortlægge forretningsmodeller for bioraffinering på basis af den økologiske jordbrugsproduktion.
- Der bør prioriteres midler til en afdækning af det økonomiske potentiale i bioraffinering på decentrale gårdanlæg og på større kommercielle anlæg, hvor der for eksempel produceres salgbare produkter som foderstoffer, energi, gødning, fiberbaserede produkter, græsbaserede humane fødevarer mv.
- Der bør prioriteres midler til en afdækning af potentialet i insekter og materialer fra havet som proteinkilde i økologisk foder, for eksempel muslinger.
- Der bør prioriteres midler til yderligere teknologiudvikling inden for bioraffinering af grønmasse.

4. Mere enkle og fleksible regler og tilskud

Det økologiske erhverv er underlagt en række særlige krav og kontroller, som sikrer, at de økologiske principper følges, og at dette kan dokumenteres. Alle dele af værdikæden – de økologiske bedrifter, fødevarevirksomhederne, detailleddet[12] og spisesteder med spisemærker – er underlagt en årlig økologikontrol. Den statslige kontrol – repræsenteret ved Ø-mærket – er et konkurrenceparameter for den danske økologi, fordi det giver forbrugerne en øget garanti for, at reglerne er overholdt, men den kan også medføre en administrativ byrde. Det er afgørende, at der er balance mellem fleksibilitet og troværdighed.

De økologiske landmænd er underlagt flere krav og begrænsninger, fordi de skal følge det økologiske regelsæt. Det forhold, at økologien indeholder endnu et lag regler, kan afholde nogle fra at omlægge. For at fremme omlægning bør unødig regulering undgås. Derudover kan lang ventetid mellem ansøgning og udbetaling af økologisk arealtilskud skabe usikkerhed om likviditet og forsinke responstiden på markedsefterspørgslen. Endelig sætter de nuværende regler for det økologiske spisemærke nogle begrænsninger for at udbrede mærket og øge salget af økologiske fødevarer i foodservicesektoren.

Det er erhvervsteamets vurdering, at den offentlige regulering af økologierhvervet generelt er en styrke for dansk økologi, fordi den er med til at skabe en stærk forbrugertillid, men at der er områder, hvor regelsættet og tilskud målrettet økologien kan tilrettelægges mere enkelt og fleksibelt. Derudover er det vigtigt, at de generelle regler ikke unødigt spænder ben for økologien.

Anbefaling 14
Den Økologisk Arealtilskudsordning skal være mere fleksibel

Den økologiske arealtilskudsordning skal understøtte landmændenes muligheder for at etablere sig som økolog. Samtidig må ordningen ikke blive en barriere for, at landmændene hurtigt kan reagere på markedets skiftende efterspørgsler. I dag går der lang tid fra landmandens beslutning om at omlægge til økologi til udbetalingen af det første tilskud. Landmanden skal søge tilskuddet 4,5 måneder før tilsagnsstart, og nye økologer kan ansøge én gang årligt. Samtidig skal nye økologer i dag søge om tilsagn til og udbetaling af Økologisk Arealtilskud i to særskilte ansøgningsprocesser. Tilskuddet udgør ofte en væsentlig indtægt for mange økologer. Ventetiden på udbetalingerne skal derfor minimeres, og tilskudsmulighederne skal gøres mere fleksible.

[12] Det er kun de dele af detailleddet, som har aktiviteter som eksempelvis tilberedning og mærkning, der er omfattet af økologikontrol.

Økologisk Arealtilskud er 5-årige tilsagn. Ved omlægning til økologi kan det give mening, at tilsagnet har en vis længde, fordi det er vigtigt at sikre, at landmændene så vidt muligt fortsætter med økologisk drift efter omlægningsperioden på to år er overstået. Den lange tilsagnsperiode kan dog afholde nogle landmænd fra at gentegne deres tilsagn, fordi de ikke ønsker at binde sig for så lang en periode. Den største udfordring er dog, at selv små afvigelser mellem den årlige ansøgning og tilsagnsarealet fra år til år kan give administrative udfordringer både for landmanden og myndighederne og deraf følgende væsentlige forsinkelser på udbetalingstidspunktet.

Det er erhvervsteamets vurdering, at den økologiske arealtilskudsordning skal gøres mere fleksibel, så ordningen i højere grad understøtter, at det økologiske landbrug kan reagere på markedets skiftende behov.

Initiativer

- Perioden mellem ansøgningstidspunkt og udbetaling bør minimeres. Det kan eksempelvis ske ved at reducere sagsbehandlingstiden for udbetalinger eller ved at undersøge mulighederne for bagudrettet søgning og/eller udvidet ansøgningsperiode.
- Der bør skabes større fleksibilitet i ansøgningsmulighederne for eksisterende økologer. Det kan for eksempel ske ved at undersøge om eksisterende økologer kan få mulighed for 1-årige forlængelser på deres tilsagn.
- Danmark bør arbejde for øget fleksibilitet i de EU-støttede tilskudsordninger til landbruget i forbindelse med de kommende forhandlinger om den fælles landbrugspolitik efter 2020. Det kunne for eksempel gælde større fleksibilitet i forhold til indtegning af arealer og forenkling i ansøgningsmulighederne med henblik på kortere sagsbehandlingstider og dermed hurtigere udbetaling.

Anbefaling 15
Økologien skal reguleres med udgangspunkt i de økologiske principper

Reguleringen af økologisk landbrug tager i dag udgangspunkt i den måde, som det konventionelle landbrug generelt reguleres på. Det kan give nogle administrative byrder for økologerne, fordi reguleringen ikke tager udgangspunkt i økologiens principper. Det gælder særligt i forhold til veterinær- og miljølovgivningen, hvor den økologiske praksis gør det relevant at se på, om økologien kan stilles mere hensigtsmæssigt, så de økologiske landmænd ikke oplever unødige byrder. Samtidig kan overlappende regelsæt bidrage til at gøre regelgrundlaget uigennemsigtigt for den enkelte landmand. Et eksempel på konsekvenser af overlappende regelsæt er, at alle økologer i

forbindelse med den årlige kontrol af økologireglerne samtidig bliver kontrolleret i forhold til overholdelse af de generelle krydsoverensstemmelseskrav [13], der er for at modtage arealtilskud, og som delvist overlapper med økologireglerne.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der løbende bør være fokus på at undgå dobbeltregulering af den økologiske produktion, og at det økologiske regelgrundlag bør være gennemsigtigt for den enkelte økolog.

Initiativer

- Ved større nye reguleringstiltag bør der laves en konsekvensvurdering for de økologiske producenter. Det bør samtidig vurderes, i hvilket omfang den økologiske produktion i sig selv bidrager til målet med den nye regulering, For eksempel i form af en tilstrækkelig miljøeffekt. Det vil for eksempel kunne være relevant i forbindelse med indførelse af den målrettede regulering og i forbindelse med politiske initiativer, der skal reducere klimapåvirkninger fra landbruget.
- Landmandens administration bør gøres lettere via udbygget elektronisk dataoverførsel. For eksempel kan der oprettes elektroniske blanketter til ansøgning om autorisation til økologisk jordbrugsproduktion for økologer, der overdrager hele eller dele af en bedrift til ny ejer eller forpagter.
- Reglerne bør gøres mere tilgængelige for den enkelte landmand. Det kan eksempelvis ske ved, at der i forbindelse med indførelse af nye generelle regler for landbruget laves særskilte vejledninger, der er tilgængelige for økologerne. Det kan også ske ved, at økologierhvervet udarbejder "branchekoder" – der skal godkendes af myndighederne – på centrale områder, der redegør for, hvordan reguleringen skal fortolkes.
- Reglerne på veterinærområdet bør forenkles for økologerne. For eksempel bør dyrlægerne få mulighed for at udlevere afmålte medicindoser og smertelindrende medicin til behandling af økologiske dyr. Der bør derudover ses på kontrolomkostningerne for små husdyrhold.
- Kvælstoffikserende afgrøder bør – i det omfang, at det ikke har en negativ miljøbelastning – anerkendes som pligtige efterafgrøder på bedrifter, der er underlagt tilsagn om maks. 100 kg udnyttet N/ha.
- Der bør arbejdes for at ændre EU-reglerne for krydsoverensstemmelse, så kontrollen udgør den samme for alle landmænd – økologer eller ej.

[13] Krydsoverensstemmelse betyder, at landbrugere, der modtager direkte tilskud efter visse ordninger under landdistriktsprogrammet, skal overholde en række krav til miljø, sundhed, dyrevelfærd og god landbrugsmæssig stand for at få udbetalt tilskud uden nedsættelse. Formålet er at skabe sammenhæng mellem overtrædelse af reglerne og udbetalingerne.

Anbefaling 16
Økologi skal være et virkemiddel i følsomme områder

Landmanden mister muligheden for økologisk arealtilskud, hvis der på et landbrugsareal er tinglyst et forbud mod brug af pesticider. For eksempel i et vandindvindingsområde eller et boringsnært område. Det skyldes, at tilskuddet indirekte kompenserer for den pesticidfrie drift og ikke kan kompensere for eksisterende forpligtelser.

Der er gode erfaringer med en målrettet anvendelse af økologi i kommunernes indsatser for beskyttelse af lokale natur- og drikkevandsressourcer. For eksempel har Økologisk Landsforening i dag et samarbejde med 25 kommuner om et aktivt tilbud om omlægningstjek til landmænd i områder, hvor kommuner har særlige natur- og drikkevandsinteresser. Derudover kan der være behov for at gøre plejegræsordninger mere fleksible på samme vis som den økologiske arealtilskudsordning. Det kan skabe basis for et stabilt fundament for gøre naturpleje til et nyt forretningsområde for økologien.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der er behov for at forbedre samarbejdet omkring økologisk drift som virkemiddel på og omkring følsomme arealer med natur- og drikkevandsinteresser, og at plejegræsordninger skal gøres mere fleksible på samme vis som den økologiske arealtilskudsordning.

Initiativer

- Der bør etableres et samarbejde mellem staten, kommunerne og økologierhvervet om økologisk drift som virkemiddel på og omkring arealer med natur- og drikkevandsinteresser.
- Ventetiden på udbetalingerne på plejegræsordninger bør reduceres, og der skal skabes større fleksibilitet i ordningerne.

Anbefaling 17
Det skal være lettere at få og administrere spisemærket

Det økologiske spisemærke er opdelt i tre niveauer for økologiandelen: bronze (30-60 procent), sølv (60-90 procent) og guld (90-100 procent). Spisestederne skal løbende opgøre deres økologiandel via periodevis egenkontrol. De administrative procedurer i denne egenkontrol kan virke uoverskuelige og er derfor en barriere for udbredelse af spisemærket.

Ordningen kan gøres mere tilgængelig via en række mindre tilpasninger. For eksempel har mange af de større leverandører ad frivillighedens vej bidraget til at mindske køkkenernes arbejde ved at levere opgørelser over køkkenernes indkøb, og denne udvikling bør fortsætte i erhvervet. Et andet eksempel er, at der for guldmærkede restauranter/spisesteder (90-100 procent økologi) ikke er tilstrækkelig valgfrihed til at bruge de resterende ti procent til de konventionelle varer, som spisestedet måtte ønske at servere. Ønsker, der eksempelvis kan bunde i overvejelser i forhold til lange transportafstande for økologiske alternativer.

Det er erhvervsteamets vurdering, at en række mindre ændringer vil gøre det nemmere for spisestederne at opfylde kravene. Herudover bør erhvervet fortsat arbejde mod at udvikle egne løsninger, som letter de administrative byrder.

Initiativer

- Reglerne for at få et spisemærke i guld (90-100 procent økologi) bør gøres mere fleksible, således at spisestederne selv bestemmer, hvordan de bruger de sidste 10 procent.
- Erhvervet og erhvervets organisationer bør fortsat drive en økologi hotline, der rådgiver nye spisesteder om økologi og det økologiske spisemærke.

Anbefaling 18
Det skal være lettere at sælge friskbagt brød og kødudskæringer økologisk

Nem adgang til at købe økologiske fødevarer er en nøglefaktor for den succes, som økologien har i de danske detailbutikker. Salget af økologiske fødevarer i detailleddet omfatter dog hovedsageligt frugt og grønt samt færdigpakkede varer, fordi salget af disse varer ikke er omfattet af myndighedernes økologikontrol og det deraf følgende dokumentationsbehov. Anderledes forholder det sig, når butikker ønsker at foretage en tilberedning på stedet via eget bageri eller opskæring af kød. Her kræver EU-reglerne en økologikontrol.

Det er afgørende, at detailleddet, økologierhvervet og myndighederne såvel nationalt som på EU-niveau løbende arbejder for mere fleksible økologiske rammevilkår på detailområdet. Regler og administrative procedurer må ikke blive en barriere for øget økologisk vækst, men samtidig må øget fleksibilitet ikke ske på bekostning af økologiens troværdighed. For eksempel opleves kontrollen med økologi i detailbutikker med slagtere og bagere i dag som administrativ tung, fordi der stilles skrappe krav til regnskab og dokumentation af økologiske varer. Det kan gøre det vanskeligt

at have begge dele i sortimentet. Konsekvensen er, at økologisk brød og nyopskåret økologisk kød ikke er særlig udbredt hos bageren, slagteren eller i delikatesseafdelingen i supermarkedet. Desuden ønsker detailleddet bedre muligheder for at sælge økologisk frugt og grønt i løs vægt, hvor der samtidig sælges tilsvarende konventionelle fødevarer. Dette vil harmonere bedre med økologiens principper, så man undgår, at økologisk frugt og grønt skal pakkes i unødig emballage.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der løbende skal arbejdes for at gøre økologireglerne på detailområdet mere smidige, men at det ikke må ske på bekostning af økologiens troværdighed.

Initiativer

- Reglerne for slagtere og slagterafdelinger samt bagere og bagerafdelinger og andre mindre forarbejdningssteder bør forenkles, så mulighederne for eksempelvis at sælge opskåret økologisk kød og økologisk brød til forbrugerne bliver forbedret – eksempelvis via forenklet balanceregnskaber for det økologiske kød. Det kan for eksempel ske ved, at regnskabsreglerne og praksis forenkles, samt at der udarbejdes en branchekode på disse områder.
- Der bør findes løsninger, så detailleddet får bedre mulighed for at sælge økologisk frugt og grønt i løs vægt, når der ikke er risiko for sammenblanding med tilsvarende konventionelle fødevarer. Det kan for eksempel ske ved, at der i stigende grad anvendes "stickers" på økologisk frugt og grønt i løs vægt, samt at Fødevarestyrelsen i samarbejde med erhvervet udarbejder en enklere praksis og vejledning.
- Såfremt det nationale initiativ for at afdække mulighederne for en mere smidig implementering af reglerne ikke giver en for erhvervet tilfredsstillende løsning, bør der igangsættes et nabotjek af regler og kontrolpraksis fra detailbutikker med tilberedning – for eksempel for slagtere og bagere i andre EU-lande.
- Detailleddet, økologierhvervet og myndighederne bør – såvel nationalt som på EU-niveau – løbende arbejde for at smidiggøre økologireglerne i detailleddet, således at de ikke bliver en barriere for økologisk vækst i detailleddet. Det må dog ikke ske på bekostning af økologiens troværdighed.

5. Dygtige økologer, der tjener penge og samarbejder på nye måder

En forudsætning for økologiens succes er, at sektoren har været god til at skabe en markedsrettet og effektiv økologisk primærproduktion, samtidig med at sektoren har været god til at udvikle en værdibaseret produktion. Det skyldes blandt andet, at sektoren har været god til at samarbejde på tværs af værdikæden. Dette samarbejde har skabt basis for en innovativ produktudvikling, hvor markedsforståelse er blevet kombineret med en god basisindsigt i de økologiske råvarer og den økologiske produktion.

Det bemærkes, at mange af de udfordringer og anbefalinger, som beskrives i nærværende afsnit, også gælder for det konventionelle landbrug, og således ikke er særskilte udfordringer for økologien. Mange økologiske landmænd har haft en god indtjening de sidste par år, men sektorens indtjening i forhold til andre brancher uden for landbruget er fortsat ikke god nok. Det gælder for landbruget generelt. Den økologiske produktion kan løftes på forskellig vis. De økologiske landmænd kan blive endnu bedre til enten at udvikle deres produkter, så de kan få en højere pris, eller løbende at tilpasse deres bedrifter, så de kan reducere deres omkostninger. De kan også udvikle deres bedrift ved at øge værdien af deres produktion i forhold til de parametre, hvor forbrugerne vil betale en merpris. Derudover er der for store forskelle i indtjeningen mellem de økologiske landmænd, hvorfor der er behov for et forretningsmæssigt kompetenceløft, der kan løfte den samlede sektor. Udover ovenstående så står landbruget samtidig over for en generationsudfordring, der udfordrer erhvervets investeringsevne og muligheder for generationsskifte på grund af høje etableringsomkostninger – særligt i forhold til jordpriser.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der er behov for et kompetenceløft af sektoren, der kan bidrage til at øge sektorens indtjening, samt at udvikle nye veje for landbruget, så flere nye unge landmænd får mulighed for at etablere sig som økolog.

Anbefaling 19
Økologiens finansieringsmuligheder skal styrkes

De økologiske landmænd – med undtagelse af planteavlere – har i de seneste år generelt set haft en bedre indtjening end de konventionelle landmænd [14]. Men vi skal ikke mange år tilbage, før store mængder økologisk mælk blev solgt som konventionel mælk, fordi der var et overudbud. En stor gæld i landbruget og det faktum, at de traditionelle finansieringsinstitutioner har tabt mange penge på landbruget, begrænser de økologiske landmænds muligheder for at skaffe finansiering til at etablere sig og investere i deres produktion.

[14] Regnskabsstatistik for jordbrug 2015. Danmarks Statistik. 2016 (Jord 2 – heltidsbedrifter). Driftsresultatet for økologer var i 2015 gennemsnitligt 622.000 kr., mens driftsresultatet for konventionelle bedrifter var 154.000 kr.

Staten understøtter allerede i dag landbrugets finansieringsudfordringer, herunder også det økologiske landbrug, via Vækstfonden og Dansk Landbrugskapital. Vækstfonden tilbyder vækstlån, -garantier og -kautioner samt etableringslån til alle typer landbrug. Fonden Dansk Landbrugskapital yder ansvarlig lånekapital til bedrifter, der er effektive og veldrevne, men som samtidig er låste af gæld. Fondens lån tilbydes som en del af en samlet finansieringsløsning, der kan involvere en nedskrivning af landbrugets øvrige gæld. Derudover kan landmændene fortsat skaffe finansiering via de traditionelle finansieringsinstitutioner, hvis landmanden kan fremvise en business case, der dokumenterer, at der er en kommerciel interessant indtjening, en markedsorienteret ledelse, og at risici i forhold til store driftstab og prispres ved overproduktion bliver reduceret.

Initiativer

- De økologiske landmænds adgang til risikovillig kapital bør styrkes. Det kan for eksempel ske ved, at økologierhvervet afholder en finansieringskonference, der skal gøre låne- og finansieringsinstitutioner opmærksomme på investeringspotentialet i det økologiske landbrug og sætte ledelse og risikostyring højere på dagsordenen i økologierhvervet.
- Økologernes markeds- og forretningsforståelse bør styrkes. Det kan for eksempel ske gennem formidling om den finansielle sektor, markedskrav, nye forbrugertrends og afsætningsveje samt konkret viden om områder, hvor markedet er underforsynet med økologiske varer.
- Det økologiske landbrug bør blive bedre til at reducere risici i forhold til store driftstab og prispres ved overproduktion. Det kan blandt andet ske ved, at den enkelte økologiske landmand og landmændenes andelsselskaber bliver endnu bedre til at etablere robuste afsætningsaftaler og samarbejder, der øger deres afsætningssikkerhed og gør dem mindre prisfølsomme.
- Prioriteringen af omlægningstjekket under Fonden for Økologisk Landbrug bør bevares med sit nuværende finansieringsniveau, så omkostningerne til en konsulentvurdering ikke bliver en barriere for at omlægge til økologi, og at landmanden omlægger på et veldokumenteret økonomisk grundlag.

Anbefaling 20
Økologien skal have flere unge landmænd

Landbruget står over for en generationsudfordring. Det gælder også det økologiske jordbrug. Tal fra Danmarks Statistik viser, at kun 12 procent af de økologiske landmænd i 2015 var under 40 år, at 62 procent var mellem 50 og 64 år, mens 11 procent var mindst 65 år. Trægheden i generationsskiftene skyldes ikke manglende interesse hos de yngre generationer, men at det kræver meget kapital at etablere sig. Prisen på en almindelig dansk landbrugsbedrift kan let beløbe sig til 20-30 mio. kr. og op efter.

I en tid, hvor etiske investeringer, grønne regnskaber osv. er en integreret del af mange virksomheders CSR-strategi, og hvor bevidste forbrugere i stigende grad ønsker at engagere sig, har det økologiske landbrug en række egenskaber, der kan gøre adgangen til alternative finansierings-, samarbejds- og ejerformer lettere. Og det kan gøre det lettere at etablere sig.

Der findes allerede i dag initiativer, der bidrager til at lette vejen. Vækstfonden og Den Europæiske Investeringsfond (EIF) har netop indgået en aftale, der giver Vækstfonden mulighed for at yde etableringslån for ekstra 180 mio. kr. Aftalen, der udvider den eksisterende låneordning "Etableringslån til Landbrug", giver Vækstfonden mulighed for at yde etableringslån på de yderste 15 procent af landbrugsejendommens værdi mod hidtil 10 procent. Derudover grundlagde en række borgere jordbrugsfonden SamsØkologisk i 2013, der ville styrke det økologiske landbrug på Samsø. Jordbrugsfonden opkøber traditionelle landbrug, omlægger dem og bortforpagter dem til økologiske landmænd. Endelig har Økologisk Landsforening og Danmarks Naturfredningsforening netop lanceret Danmarks Økologiske Jordbrugsfond. Fonden har til formål at opkøbe landbrug for omkring 100 millioner kroner for efterfølgende at forpagte dem ud til for eksempel unge landmænd, der vil drive dem videre som økologiske bedrifter. De såkaldte driftsfællesskaber, hvor landmanden ikke ejer bygninger og jord, kan bidrage til at lette vejen for de nye landmænd. Samtidig er der gode perspektiver i udvikling af forskellige former for delelandbrug som f.eks. "sharemilk", hvor unge landmænd etablerer mælkeproduktion i ubenyttede bygninger hos etablerede landmænd.

Det er erhvervsteamets vurdering, at flere unge landmænd skal have mulighed for at etablere sig som økologer, og at alternative finansierings-, samarbejds- og ejerformer er et godt værktøj hertil.

Initiativer

- Økologierhvervet bør arbejde for at styrke adgangen til risikovillig finansiering til yngre økologiske landbrugere. Det kan ske ved, at aktører fra økologierhvervet rejser et substantielt beløb – for eksempel gennem fonde med et almennyttigt formål eller med et længere finansieringsperspektiv – som kan anvendes som sikkerhed eller tabsramme for udlån til økologiske landbrug. En tabsramme kan for eksempel anvendes til at udvikle et initiativ i samarbejde med Vækstfonden, som i dag har et samarbejde med FinansDanmark og Landbrug & Fødevarer om "Etableringslån til landbrug". En tabsramme kan for eksempel anvendes til at udvide "Etableringslån til Landbrug" til gavn for økologiske landmænd.
- Flere unge landmænd bør benytte sig af alternative ejer-, samarbejds- og finansieringsformer til at etablere sig i det økologiske landbrug. Det kan eksempelvis ske ved, at økologierhvervet løbende udbreder de gode eksempler om nye ejer-, samarbejds- og finansieringsformer til såvel nye landmænd, finansieringsinstitutioner, forbrugerne som de aldrende landmænd på vej på pension.
- Der bør etableres formaliserede mentorordninger, hvor kommende landmænd kan få ledelsesmæssig sparring til at opbygge og udvikle bæredygtige bedrifter. Mentorordningen skal hjælpe økologerne med at verificere businessplaner og indfri vækstmål og forretningspotentialer.

Anbefaling 21
Landbrugs- og fødevareuddannelsernes økologiske kompetence skal styrkes

Videreudviklingen af økologien er afhængig af, at sektoren har nogle dygtige landmænd og madhåndværkere, der ved, hvordan man tjener penge, og som samtidig har en grundlæggende forståelse for og indsigt i de økologiske principper, økologisk jordproduktion og økologiske råvarer. Det stiller krav til landbrugs- og fødevareuddannelserne.

Det kræver indsigt i økologien at drive et økologisk køkken og drive et økologisk landbrug. Og det er en styrke, hvis økologerne har en vis forståelse for alle led i værdikæden. Der er derfor behov for, at for eksempel nyuddannede kokke, slagtere og bagere opnår viden om økologisk jordbrug og råvarer, samtidig med at de økologiske landmænd også skal vide noget om forarbejdning og om, hvad forbrugerne efterspørger. Samspillet mellem landbrugsskoler, gartnerskoler og fødevareuddannelserne skal derfor styrkes. Det kan ske gennem fælles praktikforløb og faglige fællesarrangementer, som for eksempel "Øko-battles", hvor elever fra de forskellige skoler lærer om økologien gennem quizzer, smagsprøver og debatter.

Eleverne på landbrugsskolen skal i dag opnå viden og færdigheder inden for økologi og bæredygtighed som en integreret del af deres uddannelse. Men den generelle landbrugsuddannelse giver som udgangspunkt ikke eleverne mulighed for at specialisere sig i økologi. Eleverne kan derimod specialisere sig som landmænd i husdyr, planter eller som jordbrugsmaskinfører. Der er derfor behov for i højere grad at integrere, udbrede og øge viden om økologi på landbrugsskolerne. Det kan blandt andet ske ved at inspirere og motivere lærerkræfterne til at inddrage økologien i den generelle undervisning, men også ved at styrke mulighederne for at specialisere sig inden for økologi. Eksempelvis udbyder SEGES i regi af Det Økologiske Akademi økologisk efteruddannelse for landbrugsskolelærere og landbrugskonsulenter.

Det er erhvervsteamets vurdering, at den økologiske faglighed generelt skal forbedres på landbrugsskolerne og fødevareuddannelserne, og at økologi skal tænkes mere tværfagligt, så de nye økologer allerede fra starten lærer at tænke på tværs af værdikæden.

Initiativer

- Den generelle landbrugsuddannelse bør sikre, at eleverne på landets landbrugsskoler har mulighed for at tilegne sig tilstrækkelige kompetencer til at etablere sig som nye økologiske landmænd, når de har afsluttet deres uddannelse. Det kan blandt andet ske ved at inspirere og motivere lærerkræfterne til at inddrage økologien og ved at styrke muligheden for at specialisere sig inden for økologi.
- Fødevareuddannelserne bør sikre, at nyuddannede har tilstrækkelig viden om økologi til at arbejde med økologiske fødevarer, når de har afsluttet deres uddannelse. Desuden bør undervisernes kompetencer og samarbejde med aftagervirksomheder styrkes.
- Samspillet og mødet mellem elever i landbrugsuddannelser og fødevareuddannelser bør styrkes, så de lærer at tænke og samarbejde på tværs af værdikæden.

Anbefaling 22
Øget efteruddannelse og kompetenceudvikling

Fødevareerhvervet og forbrugernes forventninger er under konstant udvikling. Det er afgørende, at økologerne løbende følger med udviklingen. Det kan ske gennem erfagrupper og efteruddannelsestilbud. For eksempel med fokus på nye produktionsmetoder, forbrugertrends, markedsforhold samt forbedring og optimering af produktionen.

Der er behov for at styrke sektorens viden om produktionsmæssige udfordringer/muligheder og den økonomiske drift. De økologiske landmænd og fødevarevirksomheder skal desuden have kendskab til det marked, som deres produkter bliver afsat på. Det er forudsætningen for at udvikle højværdiprodukter, som forbrugerne vil betale en merpris for.

Det er erhvervsteamets vurdering, at der er behov for en styrket efteruddannelsesindsats. Særligt i forhold til de økologiske landmænds forretnings- og markedsmæssige forståelse.

Initiativer

- Det bør sikres, at alle led i den økologiske værdikæde har et højt vidensniveau om markedsvilkår, afsætningsveje og produktudvikling.
- De økologiske landmænd bør blive bedre til at håndtere udsving i markedet gennem løbende overvågning og tilpasning af bedriften. Det kan blandt andet ske gennem efteruddannelsestilbud om driftsledelse og risk management.

6. Økologi som fundament for vækst og udvikling i Danmark

Økologi kan bidrage til at skabe mere vækst og flere danske arbejdspladser – særligt i landdistrikterne. Økologi inspirerer og tiltrækker mennesker. Økologi er således blevet synonym for noget, der er større og mere end mad og ernæring. Økologien kan derfor være en ny måde at tænke vækst og beskæftigelse på både nationalt, regionalt og lokalt. Særligt i forhold til turisme og regional udvikling. Men økologien har et endnu større potentiale i forhold til at styrke fortællingen om Danmark som et grønt og bæredygtigt land, der leverer helhedsløsninger på de samfundsmæssige udfordringer, som verden står over for.

Det er blevet moderne at besøge lokale fødevareproducenter og opleve det liv, der foregår på landet. Det er interessant for turister, og det kan styrke de lokale fødevarevirksomheder, at kunderne får mulighed for at besøge fødevareproducenten. Det skaber begejstring og mersalg. Grøn omstilling og den gode madoplevelse fylder allerede meget i de regionale erhvervsudviklingsstrategier, og flere kommuner bruger økologien aktivt i deres udviklingsstrategier. Men økologien har potentiale til mere. Fortællingen om dansk økologi kan bidrage til øget vækst på eksportmarkederne for danske virksomheder generelt, og den kan også tiltrække virksomheder og medarbejdere til Danmark, der ønsker et økosystem af viden, hvor forskellige fagligheder kan bidrage til at skabe nye og utraditionelle løsninger, arbejdsgange og produkter.

Det er erhvervsteamets vurdering, at økologiens potentiale til at skabe øget vækst og beskæftigelse er stort, og at mulighederne er mange. Evnen til at fortælle den gode historie er en vigtig vej til at få indfriet dette potentiale.

Anbefaling 23
Økologien skal trække flere turister til landdistrikterne

Økologi er blevet en livsstil, der kobler by og land tættere sammen. Økologien som en vision om den naturlige, simple livsstil og de rene kvalitetsfødevarer har i særlig grad fået en central plads i de danske storbyer, hvor det økologiske forbrug vokser som aldrig før, men det vokser også uden for de store byer. Samtidig har Danmark ry for at være et rent land med store naturoplevelser. Dette giver gode muligheder for at koble økologien med den danske natur- og kystturismeindsats – både over for danske og udenlandske turister. Det kan med fordel ske i samspil med gastroturisme, der også er et generelt vækstområde for turisterhvervet.

En økologisk turismeindsats kan danne grundlag for at etablere en dansk agroturisme, som man kender fra andre lande. Italien har for eksempel et økologisk turismemærke, der rangerer de

økologiske besøgsgårde på en skala fra 1-3 alt efter graden af for eksempel biodiversitet, udbud af aktiviteter på gården, gastronomiske tilbud, brug af bæredygtige bygningsmaterialer, bæredygtige energiformer etc. Norge har en national certificeringsordning, hvor bedrifter, der lever op til syv grundlæggende principper, kan opnå status som certificeret norsk økoturismebedrift. 13 norske bedrifter er i dag certificeret [15]. Ligeledes kan der skabes en forbindelse til gastroturisme, når turister kan besøge de landbrug eller fødevareproducenter, der leverer produkter til detailleddet og anerkendte spisesteder.

Den digitale udvikling skaber også muligheder, som en økologisk turismeindsats kan benytte sig af. Mange turister planlægger ferien på digitale platforme. Turisme- og økologierhvervet kan derfor med fordel arbejde med løsninger, der gør det lettere for den enkelte turist at skræddersy en specifik oplevelse med for eksempel særlige overnatnings- og spisemuligheder undervejs, der lever op til vedkommendes behov og krav til for eksempel en ideel og unik cykelferie, en kanoferie på Gudenåen, sportsfiskeri på Fyn, en gastronomisk madoplevelse osv.

Det er erhvervsteamets vurdering, at en dansk økologisk turismeindsats har et stort potentiale i forhold til at tiltrække både nationale og internationale turister til landdistrikterne. I særlig grad de "købestærke" turister". Indsatsen er imidlertid afhængig af, at såvel økologierhvervet som turisterhvervet bakker op om indsatsen.

Initiativer

- Der bør nedsættes en arbejdsgruppe, der skal kortlægge potentialerne for en økoturismeindsats i Danmark. Arbejdsgruppen bør udover økologierhvervet og Miljø- og Fødevareministeriet have repræsentation af relevante turismeaktører som for eksempel Erhvervsministeriet, Visit Denmark, Dansk Kyst- og Naturturisme, Danske Regioner og KL.
- Økologierhvervet bør afdække, om der er opbakning til at etablere nye lokale og regionale økoturismeindsatser og aktiviteter, herunder blandt andet, hvorvidt der er samarbejdsaktører uden for økologierhvervet, der har interesse i samarbejde om sådanne tiltag, og om der findes eksisterende finansieringsmuligheder til sådanne indsatser.
- Det økologiske turismepotentiale bør synliggøres over for danske og udenlandske turister. Det kan for eksempel ske gennem udvikling eller videreudvikling af digitale løsninger (apps og lignende) i samarbejde med relevante organisationer. En sådan indsats kan for eksempel synliggøre spisesteder med økologisk spisemærke.
- Det bør undersøges, om der er grundlag for en privat certificeringsordning for agroturisme, hvor økologi indgår som et parameter.
- Det økologiske spisemærke bør designes i nye sprogversioner for at understøtte kommunikation med turister i Horeca-sektoren. Der bør også udarbejdes marketingsmateriale på forskellige sprog for både spisemærket og økologien i Danmark.

[15] http://www.hanen.no/norsk-okoturisme

Anbefaling 24
Økologi skal være en driver for regional og lokal erhvervsudvikling

Økologien har potentiale til at skabe vækst og udvikling i hele landet, ikke mindst i landdistrikterne, hvor mange af de økologiske producenter befinder sig. Allerede i dag er der flere lokale økologiske fyrtårne, der viser, hvordan økologien med succes kan bruges aktivt som driver for udvikling af lokalområder. For eksempel har Lejre markedsført sig som den "den økologiske kommune", og økologien er et centralt omdrejningspunkt for kommunens erhvervsudvikling.

Andre steder er udviklingen båret af private indsatser – som for eksempel Egholm Folkefarm ved Aalborg, hvor byens borgere køber anparter i det lokale økologiske landbrug og derved bliver medejere af deres egen fødevareforsyning. Andre steder er lokalt forankrede fødevarevirksomheder som for eksempel Knuthenlund, Thise Mejeri, Gram Slot, Fødevarepark Skjern Enge og Naturmælk omdrejningspunkter for vækst og erhvervsudvikling i lokalområdet. Et andet eksempel er Madfællesskabet, der skal binde by og land bedre sammen ved at skabe et bæredygtigt fødevaresystem mellem land og by. Her indgår økologien som et vigtigt element. Madfællesskabet er et samarbejde mellem Københavns Kommune, Bornholm kommune, Lejre kommune, Lolland Kommune og Region Hovedstaden.

Det er erhvervsteamets vurdering, at økologien har potentiale til at skabe vækst og arbejdspladser i landdistrikterne, og at de økologiske fyrtårnsprojekter derfor med fordel kan indtænkes i de kommunale og regionale erhvervsudviklingsstrategier.

Initiativer

- Der bør udarbejdes en casesamling med gode eksempler, som kan tjene som inspirationskilde for både private og offentlige aktører, der ønsker at bruge økologien som fundament for lokal og regional udvikling.
- Samarbejdet mellem by og land om en bæredygtig udvikling og fødevareforsyning bør styrkes. Det kan for eksempel ske gennem initiativer som Madfællesskabet.

Anbefaling 25
Danmark skal være kendt som verdens økologination

Økologi kan være med til at styrke Danmarks image som et grønt og bæredygtigt land. Økologien har potentiale til at blive Danmarks nye eksporteventyr – og til at tiltrække kreative og innovative virksomheder og medarbejdere til Danmark, der ønsker at udvikle nye bæredygtige helhedsløsninger på de samfundsudfordringer, som verden står over for. Måske kan økologien blive Danmarks nye "vindmølleeventyr". Et eventyr, der samtidig har skabt en stolthed og national selvforståelse i Danmark med fortællingen om, at *"vi kan levere bæredygtige løsninger på fremtidens udfordringer"*.

Den danske position som verdensmester i økologisk forbrug og innovative markedssamarbejde om økologisk vækst er et godt fundament for at opbygge Danmark som økologination, og det harmonerer godt med eksisterende grønne indsatser som for eksempel "State of green", der er et offentligt privat partnerskab mellem ledende aktører inden for energi- klima-, vand- og miljøområdet [16]. Der mangler imidlertid en klar profil for den danske fødevareproduktions bidrag til den grønne omstilling. Derfor bør økologien også indgå i det videre arbejde i det nyetablerede Fødevarepartnerskab.

Der er et stort potentiale ved en mere værdibaseret tilgang for eksport, fordi Danmark har en rigtig god historie at fortælle. En historie baseret på de danske økologers markedssamarbejde og resultater, og Danmarks kreative og offensive økologipolitik, som andre lande inspireres af og ønsker know how om. De danske myndigheder og det danske økologierhverv kan derfor med fordel i højere grad tænke den økologiske fødevareproduktion med ind i brandingen af Danmark. En sådan branding vil have positive effekter både på det danske hjemmemarked og på eksportmarkederne, men også for turisme og det samlede indtryk af Danmark som en grøn og bæredygtig nation. Samtidig vil dette samspil understøtte branding af Danmark som førende økologination.

Det er erhvervsteamets vurdering, at den danske fødevareproduktion har brug for en klar brandingorienteret profil i forhold til sektorens bidrag til den grønne omstilling, og at dansk økologi har et stort potentiale i forhold til at styrke det danske image som en grøn og bæredygtig nation, samtidig med at Danmark fremmer den økologiske omstilling i andre lande og derved skaber nye markeder.

[16] https://stateofgreen.com/en/sectors

Initiativer

- Danmark bør brandes som verdens førende økologination. Det kan eksempelvis ske ved at fremhæve vores lange økologihistorie, den fremtrædende position som markedsleder på økologi og vores økologiske hospitaler, børnehaver og plejehjem.
- Økologien bør være en integreret del af den danske fødevarefortælling. Det kan eksempelvis ske ved at gøre fortællingen om dansk økologi til en integreret del af det nyetablerede Fødevarepartnerskab.
- Økologierhvervet bør tilbyde/udbyde rådgivning og deling af dansk know how om økologisk markeds- og politik-udvikling. Det kan bidrage til udvikling af nye markeder og eksponering af dansk økologi på vigtige eksport-markeder.

Fakta for økologien

Nærværende afsnit giver et overblik over nøgletal for økologiens udvikling og status i Danmark. De er udvalgt med øje for de særlige udfordringer, økologien står over for, og de indsatsområder, som erhvervstemaet fokuserer på i rapporten.

Konkret fremgår oplysninger om markedet for national afsætning i detailleddet og foodservice, herunder antal spisemærker samt import- og eksporttal. Desuden belyses de strukturelle forhold med udviklingen af det økologiske areal, økologernes geografiske placering, antal landmænd, aldersfordeling samt driftsresultater i udvalgte økologiske produktionsgrene. Endelig belyses de parametre, hvor Danmark har en fremtrædende international position.

Økologisk salg i detailleddet

Salget af økologiske produkter i detailleddet er steget markant de seneste år. I 2015 udgjorde salget i detailhandelen knap 7 mia. kroner, hvilket er en stigning på 12 procent i forhold til 2014. 8,4 procent af det samlede fødevaresalg i detailhandlen var i 2015 økologisk.

Afsætningen af økologi i detailleddet har været i vækst igennem 10 år, og særligt de seneste 3 år har tendensen været tydelig. Mere end 70 procent af al økologi afsættes igennem detail-butikker i Danmark.

Figur 1
Detailomsætningen af økologiske fødevarer i perioden 2005-2015

Kilde: Danmarks Statistik (OEKO3)

Økologisk salg i foodservice

Omsætningen i foodservicesektoren er også i fremgang. I 2015 udgjorde salget af økologiske føde- og drikkevarer til foodservice 1,7 mia. kroner, hvilket er en stigning på 27 procent i forhold til 2014. 7,6 procent af det samlede foodservicesalg var økologisk og dermed tæt på den markedsandel økologi har i detailleddet. Da foodservice er en relativ ny afsætningskanal for økologi i andre lande, er der ikke sammenlignelig statistik til rådighed, men der er en klar formodning om, at Danmark også her ligger nr. 1 i verden.

Figur 2
Udviklingen i økologisk foodservice og økologiske spisemærker i perioden 2012-2016

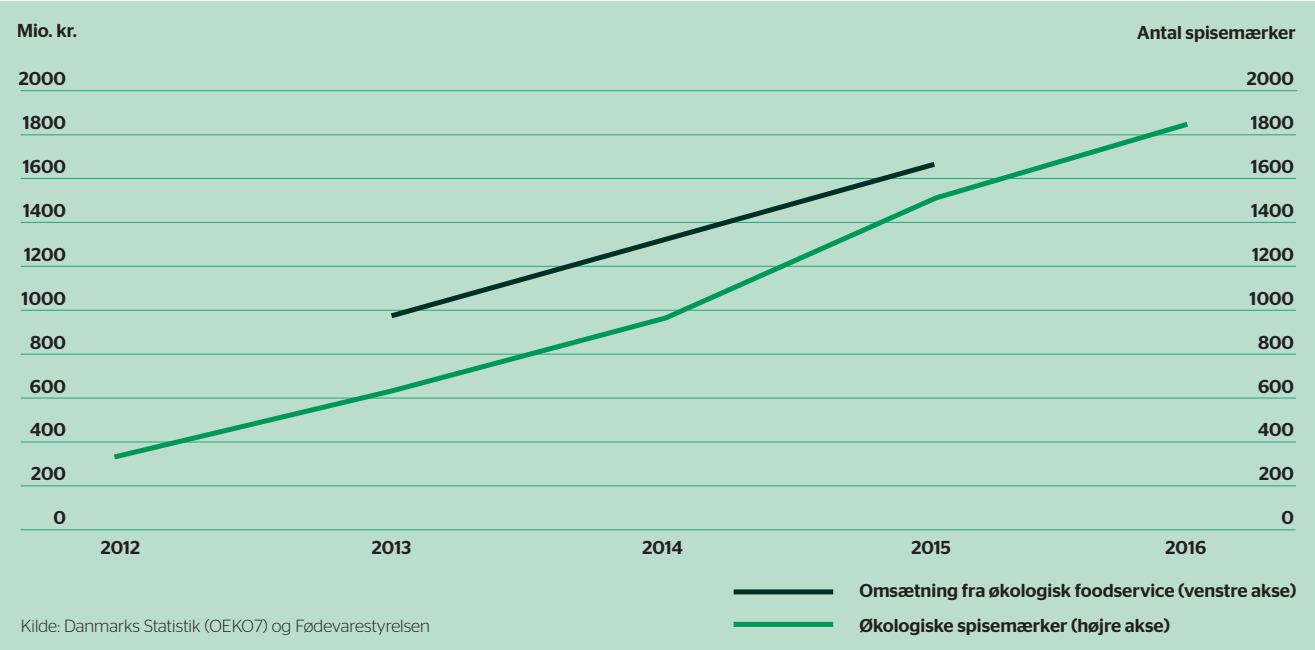

Kilde: Danmarks Statistik (OEKO7) og Fødevarestyrelsen

Der er i marts 2017 ca. 1900 spisesteder, der er godkendt til at anvende det økologiske spisemærke, heraf har 37 restauranter og 83 caféer spisemærket.

Økologisk eksport

Eksporten af økologiske fødevarer har været stigende de sidste 10 år. I 2015 var den danske økologieksport på næsten 2 mia. kr. Eksporten er således steget 15 procent i forhold til 2014, hvor der blev eksporteret for 1,7 mia. kr.

Hovedparten af eksporten går til Tyskland. I 2015 blev der eksporteret for 758 mio.kr. til Tyskland (38 procent af eksport), 397 mio. kr. til Sverige (20 procent af eksport), og 239 mio. kr. til Kina (12 procent af eksport). 84,7 procent af eksporten gik til EU-lande i 2015.

Til sammenligning kan det nævnes, at den samlede eksport fra landbruget og agroindustrien var på 120 mia. kr. i 2015 (Danmarks Statistik). Økologien udgjorde således ca. 1,7 procent af den samlede landbrugs- og fødevareeksport fra Danmark. Økologieksporten er mere end syvdoblet på 10 år, og 2015 var det 10. år i træk, at økologieksporten steg.

Importen af økologiske fødevarer var på 2,4 mia. kr. i 2015 og overstiger eksporten med ca. 417 mio. kr. Forskellen mellem import og eksport er steget det seneste år. Danmark importerer primært frugt og grønt. I 2015 importerede Danmark frugt og grønt for 792 mio. kr., korn for 325 mio. kr. og foderstoffer for 294 mio. kr.

Figur 3
Eksport og import af økologiske varer i perioden 2006-2015

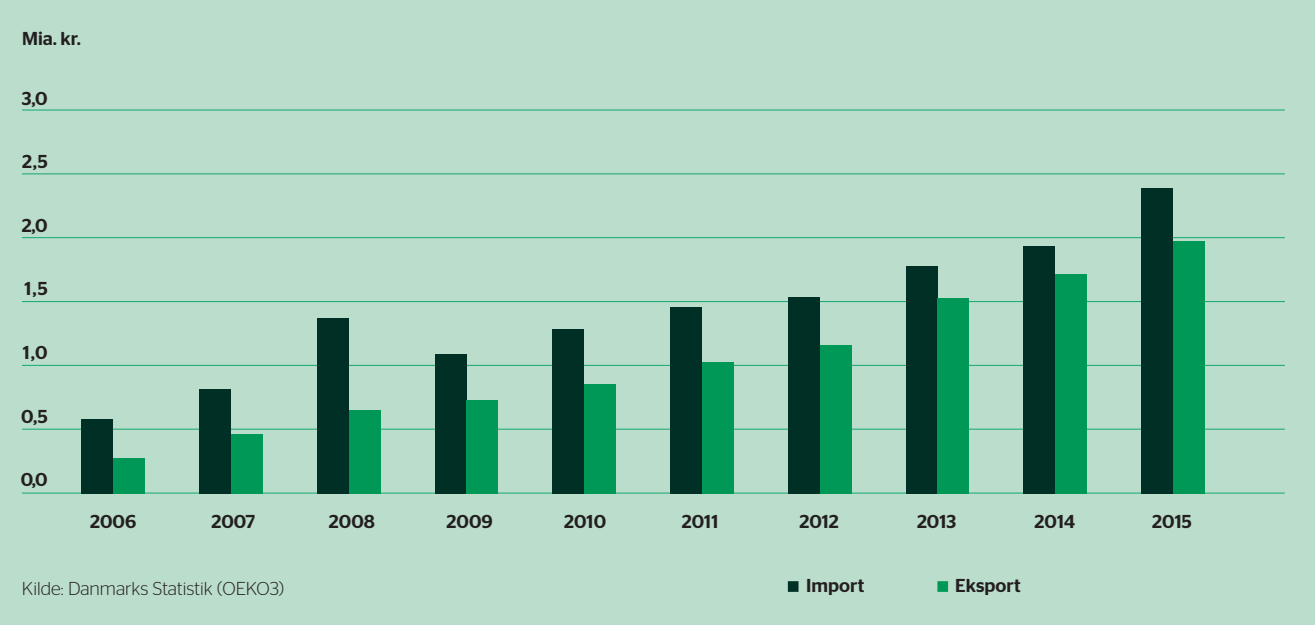

Kilde: Danmarks Statistik (OEKO3)

Det økologiske areal

Det økologiske produktionsareal var pr. 31. maj 2016 på 216.794 ha, hvilket svarer til 8,1 procent af det samlede landbrugsareal. Det økologiske produktionsareal fordelte sig i 2016 på 161.972 ha fuldt omlagt økologisk areal, 43.681 ha som var under omlægning, og 11.141 ha som var planlagt omlagt, men som endnu ikke havde påbegyndt omlægningen.

Arealet forventes at stige i de kommende år. Omlægning tager 2 år, hvorfor "omlægningsbølgen" først slår igennem på markedsudbuddet med forsinket kraft.

Figur 4
Udviklingen i det økologiske produktionsareal og det fuldt omlagte økologiske areal 1989-2016

Kilde: Landbrugs og Fiskeristyrelsen

Økologernes geografiske placering

Fordelingen af økologisk areal på landsniveau er 6,8 procent af landbrugsarealet. Nedenstående figur 5 er angivet fordelingen af det økologiske areal på kommunalt niveau. Gul farve indikerer, at det økologiske areal har nogenlunde samme andel af landbrugsarealet som på landsplan. Figuren illustrerer, at det økologiske areal relativt set fylder mest i Sønder-, Midt- og Vestjylland samt i det nordlige Sjælland (grønne/lysegrønne områder). Omvendt udgør de økologiske arealer relativt mindre på Fyn og Sydsjælland, samt Nordjylland (røde områder).

Figur 5
Andel af økologisk areal i forhold til landbrugsarealet pr. kommune, hvor den gule farve repræsenterer landsgennemsnittet [17]

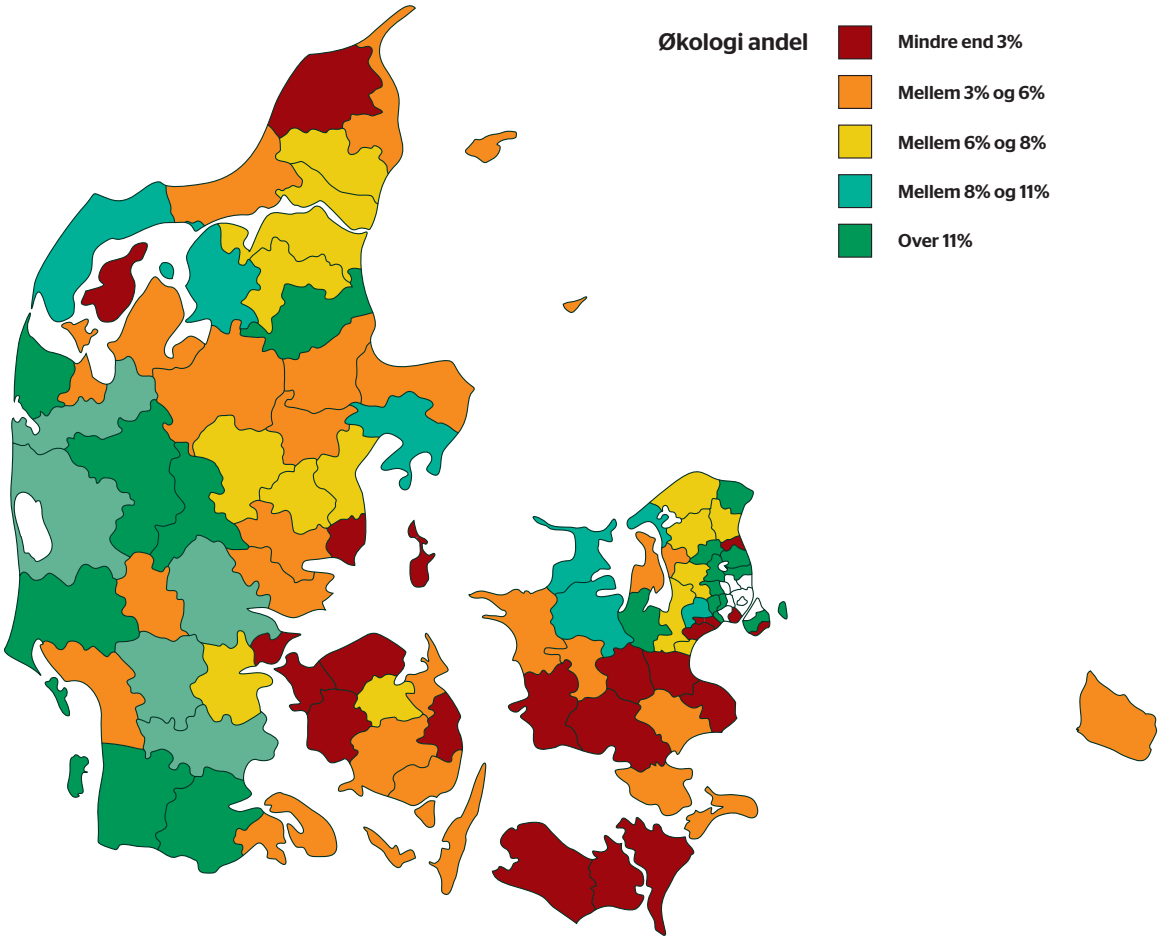

[17] Opgørelse fra Landbrug- og Fiskeristyrelsen.

Næringsstoffer fra økologiske mælke- og svinebedrifter

Der er et særligt fokus på at skaffe adgang til næringsstoffer til økologiske landmænd, fordi de ikke må bruge kunstgødning. Mangel på tilladte næringsstoffer kan være en barriere for økologisk landbrug i husdyrfattige områder.

Nedenstående figur over, hvor mange økologiske mælkebedrifter med mere end 20 stk. malkekvæg og svinebedrifter med mere end 200 stk. slagtesvin eller mere end 20 stk. søer, der er pr. kommune, giver et indtryk af, hvor udviklingen af økologisk landbrug kan være udfordret af manglende næringsstoffer.

Kommuner med hvid farve på de nedenstående kort har ingen økologiske bedrifter med den pågældende driftsgren.

Figur 6
Andel af økologiske mælkebedrifter pr. kommune [18]

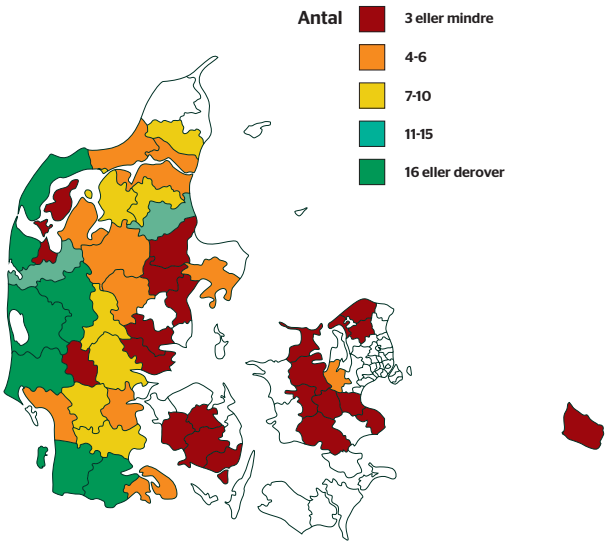

Figur 7
Andel af økologiske svinebedrifter pr. kommune [19]

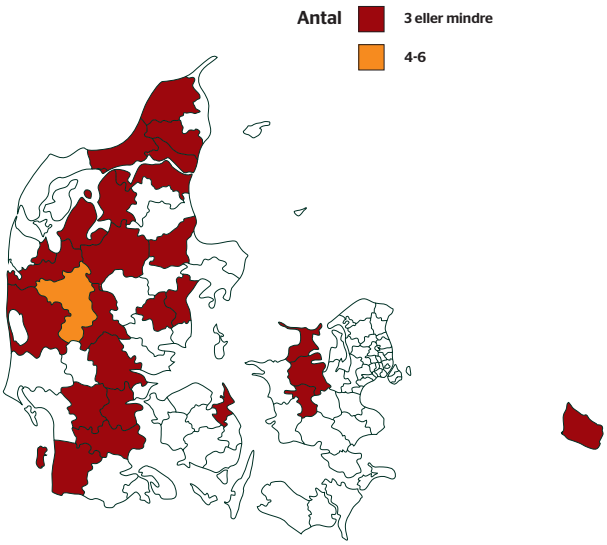

[18] Opgørelse fra Landbrug- og Fiskeristyrelsen.
[19] Opgørelse fra Landbrug- og Fiskeristyrelsen.

Den økologiske landmand

I 2016 var der 3.173 økologiske bedrifter i Danmark. Antallet af økologiske bedrifter er steget med 20 procent fra 2015 til 2016.

Tabel 1
Antallet af økologiske bedrifter i perioden 2007-2016

År	Antal bedrifter
2007	2.607
2008	2.682
2009	2.626
2010	2.602
2011	2.601
2012	2.680
2013	2.627
2014	2.557
2015	2.636
2016	3.173

Det såkaldte "generationsproblem" illustreres af figuren på modsatte side. Overordnet er det et problem, at for mange landmænd pga. alder står foran at skulle sælge deres landbrug, og der er begrænsede muligheder for at yngre landmænd kan overtage dem.

Generelt er aldersfordelingen blandt landmænd i Danmark skævt repræsenteret med 67 procent af det totale antal landmænd i aldersgruppen 50+. Det samme gør sig gældende isoleret set for økologiske landmænd.

Figur 8
Procentvis aldersfordeling af økologiske og konventionelle landmænd i 2015

Kilde: Særudtræk fra Danmarks Statistik

Af ovenstående figur 8, fremgår det, hvordan aldersfordelingen blandt de økologiske bedrifter topper ved ejere mellem 55 og 59 år. Dette hænger sammen med den store tilgang til økologien for 15-20 år siden, hvor disse økologer nu er blevet ældre. Figuren viser samtidig, hvordan de yngre økologer i aldersgruppen <30 år til 39 år i nogen grad er overrepræsenterede ift. de konventionelle landmænd.

Driftsresultat fordelt på sektorniveau

Muligheden for at drive et økologisk landbrug på rentable vilkår er forudsætningen for at mindske generationsproblemet i landbruget. Nedenstående tabel 2 viser udviklingen over 5 år i driftsresultatet for plante-, mælke- og svineproducenter for hhv. økologiske og konventionelle bedrifter. Af tabellen fremgår det, at de økologiske bedrifters driftsresultat generelt er højere eller på niveau med den konventionelle sektor i hele den 5-årige periode, med undtagelse af 2013, hvor økologisk svineavl gav negativt resultat. Særligt i 2015 fremstår økologien relativt meget mere lønsom end den konventionelle sektor.

Den store forskel skyldes primært en forøgelse af økotillægget på mælk. Dette tillæg blev forøget for at opnå et øget udbud af økologisk mælk for at kunne imødekomme en større efterspørgsel fra forbrugerne. Udbuddet af økologisk svinekød er for lavt i forhold til den stigende efterspørgsel, hvor markedet er mere end marginalt underforsynet. For planteproduktionen fremstår den konventionelle produktionsform over de 5 år som mest lønsom.

Tabel 2
Driftsresultat før ejeraflønning i udvalgte økologiske produktionsgrene i perioden 2011-2015 (heltidsbedrifter)

	2011	2012	2013	2014	2015
Konventionelt landbrug	328	830	757	373	154
Økologisk landbrug	249	268	296	523	622
Malkekvæg, konventionelt	110	185	476	710	-58
Malkekvæg, økologisk	300	252	445	708	738
Svin, konventionelt	149	927	344	-207	-385
Svin, økologisk	997	1230	-199	457	2.493
Planter, konventionel	231	704	567	471	450
Planter, økologisk	243	137	234	239	83

Kilde: Danmarks Statistik (JORD2)

Danmark i internationalt perspektiv

Den danske førerposition på økologi internationalt måles ud fra en sammenligning af markedsandelen på økologi i detailleddet, og opgøres af Forschungsinstitut für biologischen Landbau (FiBL). Det europæiske økologimarked vokser fortsat og i 2015 steg det med 13 procent og udgjorde 13 mia. Euro. Ifølge FiBL oplevede de fleste EU-lande tocifrede vækstrater i den økologiske omsætning i detailhandlen og det samlede økologiske areal voksede med 8 procent og samlet var 12,7 million ha under økologisk drift i Europa i 2015.

Danmark er nr. 1 i verden målt på markedsandelen i detailhandlen i 2015. Danmark har en økologisk markedsandel på 8,4 procent, Schweiz på 7,7 procent og Luxembourg 7,5 procent. Målt på det økologiske forbrug pr. capita ligger Danmark nr. 2 i verden. Schweiz fører med 262 euro, foran Danmark 191 euro og Sverige 177 euro.

Den procentuelle vækst i afsætningen i detailleddet var størst i Spanien (25 procent), efterfulgt af Irland (23 procent) og Sverige (20 procent). Væksten i Danmark var til sammenligning 12 procent. Den store vækst i andre lande kan, med forbehold for et lavt udgangspunkt, være en god indikator for nye interessante eksportmarkeder.

[20] FiBL = Das Forschungsinstitut für biologischen Landbau (FiBL)- http://www.fibl.org/en/themes/organic-farming-statistics.html

Det økologiske erhvervsteam

Anbefalinger fra Det økologiske erhvervsteam
April 2017
Design: Clienti
Fotos: Lars Skytte og Økologisk Landsforening
Rapporten kan hentes på www.mfvm.dk